

Selektivni turizam u Republici Hrvatskoj

Peteh, Manuel

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:725591>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-14**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

MANUEL PETEH

**SELEKTIVNI TURIZAM U REPUBLICI
HRVATSKOJ**

Diplomski rad

Pula, 2024.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

MANUEL PETEH

**SELEKTIVNI TURIZAM U REPUBLICI
HRVATSKOJ**

Diplomski rad

JMBAG:0303090796, redoviti student

Studijski smjer: Turizam

Predmet:

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Turizam

Mentor: izv. prof. dr. sc. Aljoša Vitasović

Pula, rujan 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Manuel Peteh, kandidat za magistra ekonomije/poslovne ekonomije, smjera Turizam ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

Manuel Peteh

U Puli, 01.09., 2024. godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Manuel Peteh dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom *Selektivni turizam u Republici Hrvatskoj* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 01.09., 2024. godine

Potpis

Manuel Peteh

Sadržaj

1	Uvod	1
2	Selektivni turizam	2
2.1	Pojmovno definiranje selektivnog turizma	2
2.2	Razvoj selektivnog turizma	4
2.3	Selektivni turizam u svijetu	7
3	Oblici selektivnog turizma	15
3.1	Ruralni turizam	15
3.2	Vjerski turizam	19
3.3	Nautički turizam	20
3.4	Zdravstveni turizam	23
3.5	Kulturni turizam	25
3.6	Gastronomski turizam	29
3.7	Ekoturizam	30
3.8	Sportski turizam	32
3.9	Turizam događanja	35
4	Ponuda selektivnog turizma Hrvatske	38
4.1	Selektivni turizam u Dalmaciji	38
4.1.1	Ruralni turizam u Dalmaciji	39
4.1.2	Vjerski turizam u Dalmaciji	40
4.1.3	Nautički turizam u Dalmaciji	41
4.1.4	Zdravstveni turizam u Dalmaciji	43
4.1.5	Kulturni turizam u Dalmaciji	44
4.1.6	Gastronomski turizam	46
4.1.7	Ostali oblici selektivnog turizma u Dalmaciji	47

4.2	Selektivni turizam Istre i Kvarnera	48
4.2.1	Ruralni turizam Istre i Kvarnera.....	48
4.2.2	Vjerski turizam Istre i Kvarnera	49
4.2.3	Nautički turizam Istre i Kvarnera	50
4.2.4	Zdravstveni turizam Istre i Kvarnera	51
4.2.5	Kulturni turizam Istre i Kvarnera.....	52
4.2.6	Gastronomski turizam Istre i Kvarnera.....	52
4.2.7	Ostali oblici selektivnog turizma Istre i Kvarnera.....	53
4.3	Selektivni turizam središnje Hrvatske	54
4.3.1	Ruralni turizam središnje Hrvatske	54
4.3.2	Gastronomski turizam središnje Hrvatske.....	55
4.3.3	Kulturni turizam središnje Hrvatske.....	55
4.3.4	Zdravstveni turizam središnje Hrvatske	56
4.3.5	Ostali oblici selektivnog turizma središnje Hrvatske.....	56
4.4	Selektivni turizam Slavonije.....	57
4.4.1	Ruralni turizam u Slavoniji.....	57
4.4.2	Zdravstveni turizam u Slavoniji	58
4.4.3	Gastronomski turizam u Slavoniji.....	58
4.4.4	Ekoturizam u Slavoniji.....	59
4.4.5	Ostali oblici selektivnog turizma u Slavoniji.....	59
5	Republika Hrvatska kao turistička destinacija.....	61
6	Zaključak	63
	Literatura	64
	Popis prikaza	70

1 Uvod

Dostupnost informacija, jačanje kupovne moći i veće količine slobodnog vremena na raspolaganju utjecale su na turističku potražnju na način da produbljuju njezinu kompleksnost i raznovrsnost. Dok s jedne strane današnji turisti zahtijevaju personalizirana iskustva, destinacije s druge strane nastoje pronaći ravnotežu između gospodarske isplativosti i održivosti turističkog sustava.

Predmet istraživanja u ovom radu je selektivni turizam kao mogući oblik dugoročnog usmjeravanja turističke ponude destinacije prema održivom obliku upravljanja resursima koji se iskorištavaju u svrhu kreiranja turističke ponude. Dubljom analizom karakteristika pojedinih oblika selektivnog turizma nastoji se uvidjeti na koji način je moguće ovaj model implementirati u menadžment turističke destinacije kako bi se postigla ravnoteža između želja i potreba turista te mogućnosti održivog gospodarenja ograničenim resursima.

Kako potreba za sustavnim rješenjima koja će omogućiti dugoročni održivi razvoj turizma nije zaobišao niti Republiku Hrvatsku u kojoj je turizam od strateškog gospodarskog značaja, u radu je provedena analiza ponude selektivnog turizma s ciljem utvrđivanja trenutnih kapaciteta i potencijala kojima Republika Hrvatska raspolaže te koje je moguće dodatno unaprijediti i time umanjiti zastupljenost masovnog turizma i njegovih negativnih učinaka.

Istraživanje je temeljeno na relevantnoj literaturi iz koje su prikupljene teorijske spoznaje o predmetu istraživanja te na analizi sekundarnih izvora iz kojih je moguće prikupiti aktualne informacije o stanju ponude selektivnog turizma u Hrvatskoj.

2 Selektivni turizam

Dok je s jedne strane turizam sveprisutan pojam kojeg nije potrebno previše objašnjavati, njegovi pojavni oblici nose brojne specifičnosti radi kojih je za njihovo dublje razumijevanje potrebno kategoriziranje koje će omogućiti diferencijaciju pojedinih oblika. Takva podjela ne koristi se samo prilikom akademskih istraživanja i analiza već i prilikom upravljanja turističkom ponudom određene destinacije. S ciljem utvrđivanja osnovnih terminologija potrebnih za razumijevanje strukture turističke ponude Hrvatske koja je diferencirana kroz različite oblike turizma, u nastavku se definiranja pojam selektivnog turizma kao krovni pojam koji obilježava postojanje različitih oblika turističke ponude.

2.1 Pojmovno definiranje selektivnog turizma

Pojmovno definiranje selektivnog turizma moguće je provesti na nekoliko načina. Jedan od načina je proučavanje etimologije izraza pri čemu je moguće razložiti pojmove „selektivni“ i „turizam“, a njihovo objedinjeno značenje pojasniti kao zasebni pojam. S druge strane, za dublje razumijevanje selektivnog turizma, pojam je moguće definirati kroz kronološki pregled razvoja pojave kojoj je ovaj naziv dodijeljen.

Krenemo li od prvog načina definiranja pojma selektivnog turizma, definicije koje su potrebne za pojašnjenje ovog pojma su definicije „selektivnog“ i opća definicija pojma „turizam“ u globalu. Prema Hrvatskom jezičnom portalu, pojam selektivno definira se kao „sposobnost odabiranja“, odnosno „koji se zasniva na odabiru“. Navedeno naslućuje kako pojam selektivnog u kontekstu turizma otvara prostor za postojanje odabira između određenih oblika. No da bi bilo jasno kojih oblika, potrebno je definirati što je turizam generalno.

Turizam generalno, definirali su brojni autori radi čega danas raspoložemo iznimno velikim brojem definicija koje se razlikuju u pojedinim aspektima radi vremena u kojem su same definicije nastale kao i radi osobnih stavova autora koji su ih iznijeli i njihovih pogleda na pojam turizma. Jedno od najstarijih spominjanja ovog pojma objavljeno je još pri samim začetcima turizma. Točnije, riječ turizam u izvornom

obliku „tourisme“ prvi je puta objavljena u djelu Viktora Jacoumonta 1830 godine¹. Iako bez značajnijeg pojašnjenja i definicije, ovaj pojam je postao sve češći u svakodnevnom govoru i brojnim književnim djelima radi jasne asocijacije s putovanjima i ugodnim boravkom u pojedinim zemljama. Daljnji razvoj turizma nametnuo je potrebu za jasnijim i preciznijim definiranjem turizma, a kako je sam turizam u svojim začetcima imao oblik masovnog turizma, i prve su definicije pratile takva obilježja. Radi navedenog, njihova ograničenja dolaze u obliku definiranja samo nekih ili neke karakteristike turizma².

Tako je jedna među prvim definicijama turizma koja je bila prihvaćena na ovim prostorima dana od strane švicarskih autora W. Hunzikera i K. Krapfa iz 1942. godine, prema kojoj je turizam „skup odnosa i pojava koje proizlaze iz putovanja i boravka posjetilaca nekog mjesta, ako se tim boravkom ne zasniva stalno prebivalište i ako takvim boravkom nije povezana nikakva njihova privredna djelatnost“³.

Upari li se prethodna definicija turizma s definicijom selektivnog, moguće je naslutiti kako je u pitanju oblik turizma koji se temelji na odabiru. Navedeno sugerira i definicija prema kojoj selektivni turizam „može razumjeti kao generički pojam kojim se obuhvaćaju svi oblici turizma što se u novije vrijeme sve više razvijaju te sve jasnije pokazuju obilježja po kojima 19 se razlikuju od masovnog turizma. Selektivni turizam definira se kao organizacija različitih oblika turizma usklađenih s prirodnim i društvenim vrijednostima lokalne zajednice koji omogućavaju gostima i gostoprimcima uživanje u pozitivnim vrijednim interakcijama uzajamnog iskustva“⁴.

¹ Radišić, F. (1981). Turizam i turistička politika s ogledima na području istre, Istarska naklada, Pula, str. 22

² ibidem

³ Lickorish, L. i Jenkic, C. (2006). Uvod u turizam, Ekokon, Split, str. 52

⁴ S. Geić, (2011). Menadžment selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, Split, str. 223.

2.2 Razvoj selektivnog turizma

Gledajući na selektivan turizam kao skup različitih oblika turizma, moguće je ukratko reći kako selektivni turizam spada u suvremene oblike turizma. Njihova glavna karakteristika je kompenzacijski efekt u odnosu suvremeni dinamični ritam življenja⁵ u kojem je jedan od najzastupljenijih motiva radi kojeg pojedinci odlaze na turističko putovanje namirivanje potreba koje nastaju izlaganjem svakodnevnim obavezama. Primjerice, sigurnost, zdravlje, ekologija i kultura smatraju se čimbenicima na kojima se temelje suvremeni turistički tijekovi⁶.

Međutim, to nije oduvijek bilo tako. Suvremeni oblici turizma u koje se mogu svrstati gotovo svi oblici selektivnog turizma predstavljaju reakciju turističke ponude koja je kumulativni rezultat prilagodbe ponude ponuđača usluga u turizmu na pojedinoj destinaciji. Te promjene su naravno izazvane čimbenicima iz vanjskog okruženja koja utječu na strukturu potražnje⁷.

Ono što je prethodilo razvoju suvremenog selektivnog turizma moguće je podijeliti u četiri faze razvoja turizma⁸:

1. prva faza, prapovijest turizma, obuhvaća period srednjovjekovnog doba i početak 17. stoljeća. U tom se periodu javljaju prvi znakovi promjena u načinu življenja koje će kasnije zahvatiti i revolucionarizirati svijet. Dolazi do postupnog povećanja narodnog bogatstva, širenja trgovačke i proizvođačke klase, te utjecaja na reformacije i sekularizacije obrazovanja. Sve je to potaknulo interes za putovanjem u druge zemlje i prihvaćanje samog putovanja kao načina obrazovanja.
2. Sljedeću fazu obilježava izum parne lokomotive i pojava željezničkog prometa. U vrijeme parne lokomotive i parnog broda došlo je do još značajnijih promjena mogućnosti putovanja te su putovanja postala dostupna za još veći broj pučanstva. Osim veće dostupnosti putovanja, ovaj period obilježili su i sve

⁵ Vidak, I. i Sindik, J. (2020). *Pravci razvoja suvremenog turizma – pretpostavke za održivi turizam u hrvatskoj*, Spasimo Biševo, dostupno na: <https://spasimobisevo.org/pravci-razvoja-suvremenog-turizma-pretpostavke-za-odrzivi-turizam-u-hrvatskoj/> (Preuzeto 18.04.2024.)

⁶ ibidem

⁷ Golja, T. (2017). Odabrane teme suvremenog menadžmenta u kulturi i turizmu, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula, str. 3

⁸ Lickorish, L. i Jenkic, C. (2006). Uvod u turizam, Ekokon, Split, str. 24

brži rast stanovništva i narodnog bogatstva u vrlo kratkom vremenu što je stvorilo i nova ogromna tržišta. Prvi puta se uvode godišnji odori kao sastavni dio radnog odnosa što se odrazilo na pojavu masovnog turizma. S pojavom masovnog turizma došlo je i do razvoja novih turističkih destinacija, te pojave turističkih agenata i turoperatora s novim marketinškim metodama, kao što su organizirane ture, putni paketi, poster i brošure koji su i do danas ostali ključni marketinški alati.

3. Treća faza razvoja turizma vremenski se smjestila u međuratnom periodu između dva velika rata. Ova faza obuhvatila je period između 1918. i 1939. godine. Došlo je do daljnjeg razvoja željezničkog prometa koji je bio nasilno prekinut Prvim svjetskim ratom 1914. godine. Rat je dao veliki poticaj razvoju tehnologije koja se dugoročno pokazala vrlo korisna za razvoj turizma, posebno na području cestogradnje i cestovnog prometa, te zrakoplova. No, ono najvažnije, taj je period obilježen pojavom automobila. Uvedena je nova moda tzv. socijalnog turizma. Dolazi do sve većeg broja plaćenih godišnjih odmora, a paralelno tome šire se i raznovrsni oblici rekreacije i specijaliziranih zabavnih aktivnosti. Primjerice, kampiranje i karavaning, hosteli za mlade, jeftina putovanja i sve više putovanja u inozemstvo. Ova faza koju je obilježio značajan uzlet turizma brzo je prekinuta novim ratnim zbivanjima koja su započela 1939. godine te su u potpunosti obustavila turistička putovanja sve do kraja rata 1945. godine.
4. Samim time, četvrta faza nastupila je upravo 1945. godine. Ova faza još se naziva „uzletnom fazom“ i periodom poslijeratnih godina. To je doba tehnološke revolucije, industrijskog razvoja i promjena koje su posljedično rezultirale ubrzanim rastom nacionalnog bogatstva i naglog povećanja slobodnih financijskih sredstava i vremena širokih slojeva stanovništva. Nastale su dalekosežne promjene u stilu života, osobnim i grupnim komunikacijama te stvorile nove faktore na oblikovanje društva. Popularnost turizma u razvijenim zemljama brzo je stvorila okruženje u kojem su viškovi dohotka nakon namirivanja osnovnih potreba preusmjereni u putovanja kakva su donedavno bila simbol luksuza. Stanovništvo industrijskih zemalja postalo je pokretljivije zahvaljujući dostupnosti osobnog automobila, a inozemna putovanja brzo su nadmašila potražnju za domaćim turističkim destinacijama. Stvorena su nova turistička odredišta koja su prihvatila nove turiste, a

strategije privlačenja turista dovele su do sve većeg broja različitih aktivnosti u kojima se turisti mogu okušati prilikom dolaska na određenu destinaciju.

Iz ovakvog retrospektivnog pogleda na razvoj turizma generalno, te uzimajući u obzir utjecaje čimbenika vanjskog okruženja, moguće je pretpostaviti kako nastanak selektivnog turizma dolazi upravo iz prilagodbe tijekovima koji se neprekidno odvijaju u čovjekovu okruženju.

Takvi tijekovi rezultat su čimbenika iz vanjskog okruženja koji utječu na demografsku strukturu potražnje. Ona je pak rezultat promjena koje su nastale izazvane čimbenicima koji kontinuirano prolaze kroz promjene, a neki od njih su: politički, ekonomski, demografski, sociokulturni, tehnološki i ekološki⁹. Ovi čimbenici izravno utječu na ponašanje pojedinaca i kreiranje faktora motivacije koji će ih potaknuti da odaberu određeni oblik selektivnog turizma za svoje sljedeće putovanje. Primjerice, oni koji prebivaju u megalomanskim metropolama nerijetko su izloženi užurbanom stilu života radi čega je njihovo zdravlje narušeno, kako fizički tako i psihološki.

Nastanak selektivnog turizma tako se može opisati kao konzistentan slijed razvoja „pojedinačnih oblika, vrsta i podvrsta turizma od kojih svaka može slijedom vremena i društvenog razvitka te rasta i kvalitativnog razvitka ljudskih potreba imati identičan slijed“¹⁰, a u fokusu je upravo zadovoljavanje novonastalih potreba žitelji razvijenih industrijskih ekonomija.

Ipak, prekretnica koja je naglo ubrzala razvoj selektivnog turizma odvila se 70-ih godina prošlog stoljeća, a došla je kao reakcija na sve veći broj negativnih funkcija masovnog turizma na socijalnom, političkom, kulturnom, moralnom, psihološkom, ekološkom i ekonomskom planu. Velik broj istraživača i znanstvenika posvetio se upravo istraživanju negativnih aspekata masovnog turizma koji je do tada ostao najzastupljenijim oblikom turizma iako je do njegove pojave došlo u pretprošloj etapi. Osim istraživanja negativnih aspekata, neki od njih su ponudili i novu orijentaciju putovanja i odmora koji više nisu bili vezani samo za sezonu i utemeljene turističke destinacije. Došlo je do prihvaćanja tri temeljne nove orijentacije koje su turizam usmjerile prema cjelogodišnjem odvijanju kroz diversifikaciju ponude, korištenje svih

⁹ Golja, T. (2017). Odabrane teme suvremenog menadžmenta u kulturi i turizmu, Sveučilište Jurja Dobrića u Puli, Pula, str. 3

¹⁰ Geić, S. (2011). Menadžment selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, Split, str. 21

potencijalnih cjelogodišnjih resursa i sadržaja, te intenzivni razvitak posebnih (selektivnih) oblika turizma¹¹.

2.3 Selektivni turizam u svijetu

Već sama raznolikost prirodne baštine različitih turističkih destinacija dovoljna je za razlaganje različitih oblika selektivnog turizma na svjetskoj mapi. Dok pojedine regije nude kupališni turizam u priobalnim krajevima, druge regije nude potpuno druge oblike selektivnog turizma poput alpinizma i skijanja u brdskim i planinskim predjelima. Dok je ovakva podjela selektivnog turizma prema pojedinim geolokacijama gotovo osnova razmatranja selektivnih oblika turizma, šarolikost kultura, reljefa i zanimanja danas je rezultirala brojnim pojavnim oblicima selektivnog turizma od kojih neki u potpunosti prelaze granice konvencionalnog i na kartu stavljaju destinacije koje se izdvajaju svojom jedinstvenom ponudom selektivnog turizma koja je specifična upravo za tu destinaciju koja na taj način nastoji ostvariti konkurentsku prednost.

Analizu selektivnog turizma u svijetu najbolje je započeti sagledavajući razvoj različitih turističkih destinacija koje su prvi puta u ponudu stavile određeni oblik turizma. Time se nadovezujemo na prethodni pregled razvoja turizma i razvoja selektivnog turizma. Dakle, jedan od prvih oblika turizma koji se pojavio je vjerski turizam. Njegov značaj danas nije ništa manji nego li u počecima. Štoviše, rast kupovne moći i porast nacionalnog blagostanja na globalnoj razini, svake godine omogućuje sve većem broju vjernika da posjete određenu destinaciju vjerskog turizma. Gledajući prema religijama, evo koja su svetišta najznačajnija i koja samim time kreiraju ponudu vjerskog turizma na pojedinim destinacijama.

¹¹ ibidem, str. 221

Tablica 1: Najznačajnija svjetska svetišta

Svetište	Religija	Destinacija
Bazilika Gospe Guadalupske	Kršćanstvo/katoličanstvo	Meksiko
Svetište Gospe od Aparecide	Kršćanstvo/katoličanstvo	Brazil
Svetište Lourdes	Kršćanstvo/katoličanstvo	Francuska
Svetište Gospe Fatimske	Kršćanstvo/katoličanstvo	Portugal
Svetište Crne Gospe u Czestochowi	Kršćanstvo/katoličanstvo	Poljska
Vatikan	Kršćanstvo/katoličanstvo	Vatikan
Masjid Al-Haram u Mekki	Islam	Saudijska Arabija
Varanasi	Hinduizam	Indija
Jeruzalem	Judizam	Izrael
Zlatni hram	Sikizam	Indija

Izvor: Srdoč, S. (2017). *Top 5 u svijetu: Ova svetišta privlače najviše poklonika Majke Božje*, Tportal, dostupno na <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/top-5-u-svijetu-ova-svetista-privlace-najvise-poklonika-majke-bozje-20170811> (preuzeto 07.05.2024.) ; Portal Privatni Smještaj (2021). *10 svetišta diljem svijeta*, dostupno na: <https://portal.privatnismjestaj.hr/clanak/10-svetista-diljem-svijeta> (preuzeto 07.05.2024.)

Prema podacima UNWTO-a, vjerski turizam, osim što predstavlja važan način očuvanja kulturnog i vjerskog nasljeđa, značajan je generator turističkih aktivnosti. Prema njihovim procjenama, 300 do 330 milijuna turista svake godine posjeti ključna vjerska mjesta, s otprilike 600 milijuna nacionalnih i međunarodnih vjerskih putovanja u svijetu, do kojih se 40% odvija u Europi¹².

Kako povijest razvoja turizma sugerira da su vjerski motivi bili među prvima koji su potaknuli ljude na putovanje, izuzmemo li trgovinska putovanja koja ne odgovaraju definiciji turističkih putovanja, drugi najzastupljeniji motiv koji je napravio značajne poticaje među pučanstvom da odu na put su zdravstveni razlozi. Dok se u svojim prvim fazama zdravstveni turizam odvijao u hramovima poput onog posvećenog

¹² Risi, M. (2014). *Tourism can protect and promote religious harritage*, UNWTO, dostupn na: <https://www.unwto.org/archive/europe/press-release/2014-12-10/tourism-can-protect-and-promote-religious-heritage> (preuzeto 09.05.2024.)

grčkom bogu ozdravljenja, Asklepiosu te se u prvim fazama razvoja suvremenog turizma preselio u lječilišta i toplice, danas predstavlja veoma unosnu granu selektivnog turizma.

Na svjetskoj karti zdravstvenog turizma, destinacije koje su se najviše istaknule ostvarile su to upravo kroz strategiju fokusiranja i specijalizaciju svoje ponude izgradnjom odgovarajuće infrastrukture koja omogućuje zdravstvenu njegu prema najvišim standardima uz sve potrebne popratne sadržaje koji će omogućiti boravak u destinaciji ugodnim. Portal Medical Tourism izdvojio je 10 najuspješnijih destinacija zdravstvenog turizma. Sljedećih pet ocijenio je kao najuspješnije destinacije¹³:

1. Kanada - Prvo mjesto Kanade u izdanju Indeksa medicinskog turizma za 2020. nije iznenađenje budući da se druga najveća zemlja na svijetu može pohvaliti snažnom turističkom industrijom koja svake godine privlači više od 14 milijuna Amerikanaca. Blizina SAD-a omogućuje zemlji ogroman priljev turista i pacijenata koji žele zaobići duga čekanja i visoke troškove zdravstvene skrbi kod kuće. Kanada je visoko rangirana po svojoj reputaciji jer nudi kvalitetne i visoko specijalizirane medicinske tretmane i zdravstvene ustanove svjetske klase, posebno u ortopedskim zahvatima i složenim operacijama srca. Zauzeo je prvo mjesto za svoje odredišno okruženje, 7. mjesto u dimenziji industrije medicinskog turizma i 4. mjesto u kvaliteti objekata od 46 ocijenjenih odredišta.
2. Singapur - Singapur je na drugom mjestu u Indeksu medicinskog turizma, zauzimajući prvo mjesto u poretku za kvalitetu zdravstvenih ustanova i usluga u zemlji. Od 2019. više od 500 000 stranih turista posjetilo je Singapur zbog pristupačnih i kvalitetnih zdravstvenih usluga. Singapur je nedavno uspostavio međunarodne centre za pružanje usluga pacijentima (IPSC) koji djeluju kao medicinske putničke agencije za posredovanje između međunarodnih pacijenata i singapurskih pružatelja zdravstvenih usluga, kao način za poticanje većeg rasta u industriji i omogućavanje mnogo besprijekornijeg medicinskog putovanja. Singapur se može pohvaliti multispecijalističkim centrima svjetske klase koji surađuju s centrima izvrsnosti diljem svijeta,

¹³ Stephano, R., *Top 10 Medical Tourism Destinations in the World*, Medical Tourism, dostupno na: <https://www.magazine.medicaltourism.com/article/top-10-medical-tourism-destinations-world> (preuzeto 09.05.2024.)

uključujući Opću bolnicu Singapore, bolnicu Gleneagles i bolnicu Mount Elizabeth. Singapur je odabrano odredište za niz kozmetičkih zahvata i onkoloških tretmana, s međunarodno priznatim centrima i kvalificiranim zdravstvenim radnicima.

3. Japan - Na drugom mjestu u kategorijama industrije medicinskog turizma i kvalitete objekata i usluga, te na 5. mjestu u dimenziji okoliša odredišta, Japan se po svim mjerama svrstava među najrazvijenije zdravstvene sustave u svijetu. Predvođeni najnovijim dostignućima u tehnologiji i medicini, Japan nastavlja pružati vrhunske zdravstvene usluge građanima i stranim turistima, od kojih većina dolazi iz kontinentalne Kine. Niska cijena skrbi također je glavni pokretač dolaznih medicinskih putovanja u Japan, privlačeći medicinske turiste iz cijelog svijeta svojom stručnošću u minimalno invazivnoj medicini i tehnološkim postupcima u plastičnoj i ortopedskoj kirurgiji.
4. Španjolska - Španjolska je poznata kao jedna od najposjećenijih turističkih destinacija na svijetu, s turističkim profilom koji privlači desetke milijuna turista svake godine. MTI je ovu zemlju visoko rangirao kao najodabraniju medicinsku turističku destinaciju u Europi budući da stranim pacijentima nudi izvrsne zdravstvene usluge s prekrasnim iskustvom putovanja. Španjolska privlači sve veći broj međunarodnih turista s Bliskog istoka, Sjeverne Afrike i Britanskog otočja, od kojih mnogi posjećuju zemlju radi naprednih ortopedskih, kozmetičkih i stomatoloških zahvata. Španjolska se može pohvaliti s nekoliko bolnica koje su akreditirala međunarodna tijela, uključujući renomirane Hospital Universitario de Madrid i Sanitas Hospitales u Madridu.
5. Ujedinjeno kraljevstvo - Ujedinjeno Kraljevstvo zauzima peto mjesto na globalnoj ljestvici odredišta medicinskog turizma MTI-ja. U UK-u se nalaze renomirane medicinske ustanove, uključujući Londonsku ortopedsku kliniku, Dječju bolnicu u Birminghamu i Ortopedski traumatski centar Cambridge Complex, poznate po vrhunskim zdravstvenim uslugama. Ujedinjeno Kraljevstvo je također središte odabrane turističke destinacije, koje svake godine prima više od 31 milijun međunarodnih turista, od kojih mnoge privlači bogato kulturno nasljeđe Velike Britanije. Ujedinjeno Kraljevstvo zauzima svoju najvišu ocjenu u kategoriji Destination Environment, zauzimajući 3. mjesto od 46 odredišta, osobito zbog svog bogatstva kao turističkog odredišta.

Na ovom popisu nalaze se još Dubai, Costa Rica, Izrael, Abu Dhabi i Indija, a popisu bi svakako trebalo dodati još i Tursku koja se posljednjih godina istaknula kao značajna destinacija zdravstvenog turizma kada je u pitanju estetska medicina¹⁴.

Od vjerskog, preko zdravstvenog turizam se razvijao u smjeru masovnih putovanja koja su se temeljila na ponudi kupališnog turizma uz popratne zabavne sadržaje. Kupališni turizam brzo se pretvorio u masovni turizam, a suvremene inačice selektivnog turizma koje nastoje otkloniti nedostatke masovnog turizma na destinacijama koje svojim resursima odgovaraju potrebama takvog turizma danas spadaju u kategoriju ekoturizma i regenerativnog turizma. U fokusu ovih oblika turizma jest uživanje u blagodatima ponude destinacije bez narušavanja njezine održivosti za buduće posjetitelje i stanovnike. Ovaj oblik selektivnog turizma još uvijek se s poteškoćama odupire potrebama masovnog turizma, a destinacije koje su svoj turistički razvoj usmjerile upravo u ovom smjeru su one koje su najviše pogođene globalnim promjenama poput zagađenja i zatopljenja. One koje se u ovoj kategoriji izdvajaju su pacifička država Tuvalu i Havaji koji uz ponudu ostalih oblika selektivnog turizma u pojedinim predjelima otočja nude upravo ovakav oblik turizma.

Naspram održivog turizma koji se provodi primjenom strogih pravila i načela, želja za odlaskom u netaknutu prirodu oduvijek je prisutna pa se tako svrstala i u oblik selektivnog turizma. Jedan od oblika koji nastoji turistima ponuditi izoliranost od urbane buke je ruralni turizam. Iako bi se moglo očekivati kako spada u stare oblike turizma, ovaj oblik selektivnog turizma zapravo je novijeg datuma. UNWTO objavio je 2023. godine listu najistaknutijih destinacija ruralnog turizma, na kojoj je izdvojio destinacije prikazane u tablici 2.¹⁵

¹⁴ Medical Tourism, *Destination* – Turkey, dostupno na: <https://www.medicaltourism.com/destinations/turkey#> (preuzeto 21.05.2024.)

¹⁵ UNWTO, (2023). *UNWTO Names its Best Tourism Villages 2023*, dostupno na: <https://www.unwto.org/news/unwto-names-its-best-tourism-villages-2023> (preuzeto 21.05.2024.)

Tablica 2: Najistaknutije destinacije ruralnog turizma prema UNWTO-u

<ul style="list-style-type: none"> • Al Sela, Jordan • Barrancas, Chile • Biei, Japan • Caleta Tortel, Chile • Cantavieja, Spain • Chacas, Peru • Chavín de Huantar, Peru • Dahshour, Egypt • Dhordo, India • Dongbaek, Republic of Korea • Douma, Lebanon • Ericeira, Portugal • Filandia, Colombia • Hakuba, Japan • Higuera, Mexico • Huangling, China • Jalpa de Cánovas, Mexico • Kandovan, Iran • La Carolina, Argentina • Lephis Village, Ethiopia • Lerici, Italy • Manteigas, Portugal • Morcote, Switzerland • Mosan, Republic of Korea • Oku-Matsushima, Japan • Omitlán de Juárez, Mexico • Oñati, Spain 	<ul style="list-style-type: none"> • Ordino, Andorra • Oyacachi, Ecuador • Paucartambo, Peru • Penglipuran, Indonesia • Pisco Elqui, Chile • Pozuzo, Peru • Saint-Ursanne, Switzerland • Saty, Kazakhstan • Schladming, Austria • Sehwa, Republic of Korea • Sentob, Uzbekistan • Shirakawa, Japan • Sigüenza, Spain • Şirince, Türkiye • Siwa, Egypt • Slunj, Croatia • Sortelha, Portugal • St. Anton am Arlberg, Austria • Tân Hoá, Viet Nam • Taquile, Peru • Tokaj, Hungary • Văleni, Moldova • Vila da Madalena, Portugal • Xiajiang, China • Zapatoca, Colombia • Zhagana, China • Zhujiawan, China
---	---

Izvor: UNWTO, (2023). *UNWTO Names its Best Tourism Villages 2023*, dostupno na: <https://www.unwto.org/news/unwto-names-its-best-tourism-villages-2023> (preuzeto 21.05.2024.)

Uz do sada navedene oblike selektivnog turizma, prije daljnjeg nastavka analize potrebno je kratko se osvrnuti na gastronomski turizam kao najspecifičniji oblik selektivnog turizma. Naime, svaka destinacija u svojoj tradiciji sadrži određene

elemente gastronomske kulture koja će joj omogućiti ponudu ovog oblika selektivnog turizma. Unatoč tome što svim imamo potrebu za hranom prilikom putovanja, gastronomska ponuda biti će dijelom svake turističke destinacije i svakog oblika selektivnog turizma, no to neće svaku destinaciju učiniti destinacijom gastronomskog turizma niti će svaki oblik selektivnog turizma pretvoriti u gastronomski turizam. Destinacije gastronomskog turizma posvetile su veliku pažnju kreiranju ponude koja zadovoljava potrebe najkompleksnijih posjetitelja i najvećih stručnjaka u području gastronomije. Pritom prednost ostvaruju one destinacije kojima je razvijena gastronomija dio tradicije. Najznačajnije svjetske gastronomske destinacije su prikazane u tablici 3.

Tablica 3: Najznačajnije gastronomske destinacije

1. Hanoi	14. Istanbul
2. Rim	15. Atena
3. Kreta	16. Kartagena
4. Cusco	17. Chiang Mai
5. Firenca	18. Kuba
6. New Delhi	19. Jamaika
7. Barcelona	20. Mendoza
8. New Orleans	21. Charleston
9. Lisabon	22. Kyoto
10. Phuket	23. Panama
11. Pariz	24. Sao Paulo
12. Jaipur	25. Buenos Aires
13. Baku	

Izvor: TripAdvisor, *Best of the best Destinations*, dostupno na: <https://www.tripadvisor.com/TravelersChoice-Destinations-cFood-g1> (preuzeto 03.06.2024.)

Iako popis selektivnih oblika turizma gotovo da ide u nedogled, ovom popisu nedostaje još nekoliko najistaknutijih oblika selektivnog turizma. Primjerice, sportski turizam i turizam događanja. Iako oba oblika imaju zajedničku poveznicu – događanja su glavni motiv dolaska turista, radi psihografskih karakteristika posjetitelja ovi oblici se sagledavaju kao dvije različite skupine. Međutim, ono što još dodatno povezuje ova dva oblika su određena razina promjenjivosti. Odnosno,

najveća događanja u sportu i kulturi podložna su promjenama destinacije pa je samim time teško izdvojiti određeni geografski teritorij kao destinaciju koja je u potpunosti fokusirana na jedan od ovih oblika turizma. Dok se Olimpijske igre i svjetska prvenstva u svim sportovima u svakoj ediciji odvijaju na drugoj destinaciji, najveća kulturna događanja poput masovnih glazbenih festivala ili filmskih festivala na destinacijama zauzimaju tek manji dio turističke sezone radi čega je teško te destinacije klasificirati kao destinacije isključivo turizma događanja. Ipak, one destinacije koje se ističu radi ponude događanja su:

1. Cannes s Filmskim Festivalom
2. Berlin s Filmskim Festivalom
3. Belgija s glazbenim festivalom Tomorrowland
4. Split s festivalom Ultra Music

3 Oblici selektivnog turizma

Nakon što je definirano što predstavlja pojam selektivnog turizma te je kroz analitičku obradu utvrđeno detaljnije utvrđeno postojanje različitih oblika selektivnog turizma u svijetu, u nastavku rada dublje će se razraditi teorijski okviri s pratećim primjerima koji detaljnije opisuju odabrane oblike selektivnog turizma koji su najzastupljeniji u svjetskoj i hrvatskoj turističkoj ponudi.

3.1 Ruralni turizam

Ruralnim turizmom nazivaju se „različite aktivnosti i oblici turizma koji se javljaju izvan gradova i onih područja na kojima se razvio masovni turizam“¹⁶. Prema Brščić, ovaj oblik turizma uključuje boravak gostiju na gospodarstvu za posebne oblike aktivnosti kao što su odmor u prirodi, ekoturizam, pustolovni turizam, sport, zdravstveni i kulturni turizam, hodanje, jahanje, lov i ribolov i sl¹⁷. Iako navedeno nije pogrešno, radi daljnjeg shvaćanja selektivnog turizma važno je naglasiti kako prema ovoj definiciji ruralni turizam obuhvaća i druge oblike selektivnog turizma. Stoga je bolje voditi se definicijom koja nešto preciznije opisuje ruralni turizam, a koju je objavila Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD), a prema kojoj ruralni turizam čine agroturizam, ekoturizam, avanturistički turizam i izletnički turizam¹⁸.

Iz navedenog jasno proizlazi kako ruralni turizam predstavlja širok skup aktivnosti. Iz prethodne definicije jasno je kako te aktivnosti zahtijevaju snažniju fizičku aktivnost pa je ruralni turizam moguće jasno diferencirati od primjerice kupališnog turizma. No za jasnije shvaćanje potrebno je analizirati koje karakteristike treba posjedovati određena turistička aktivnost i/ili ponuda kako bi se smatrala ruralnim turizmom.

Prvi i najznačajniji uvjet jest da se odvija daleko od masovnog turizma i urbanih sredina. Sredine koje nisu u jednoj od navedenih kategorija nazivaju se ruralnim

¹⁶ Demonja, D., i Ružiš, P. (2010). Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima, Meridijani, Zagreb, str. 13

¹⁷ Brščić, K. (2009). *Ruralni turizam*, Istrapedia, dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/939/ruralni-turizam> (preuzeto 04.06.2024.)

¹⁸ ibidem

sredinama, a prema definiciji Strategije prostornog uređenja Republike Hrvatske, ruralnim prostorom se smatra cjelokupni prostor izvan gradova, prostor koji je premet zanimanja u sociološkom i gospodarskom smislu, u kojem se rasprostiru mala ruralna društva ili ruralne zajednice, i usko je životno i radno povezan pretežno s životnim okolišem¹⁹.

Iako iz ove definicije proizlazi najznačajnije obilježje ruralnog – život i rad povezani s životnim okolišem, Lukić smatra kako pojam ruralnog nije moguće univerzalno definirati radi postojanja različitih diskursa tumačenja ruralnog, namjene tumačenja pojma ruralnog, gdje i kada se o tome raspravlja (konkretan geografski prostor i vrijeme) te u kojoj se mjeri ruralno definira kao reziduum odnosno sve ono što nije urbano.²⁰

Obzirom da nije jednostavno definirati što se smatra ruralnim, jesu li to isključivo autohtona seoska gospodarstva ili i najsuvremenije kuće za odmor opremljene visokotehnološkim inovacijama koje su smještene u prirodnom okruženju, ne iznenađuje kako nije moguće niti precizirati pojam ruralnog turizma a da se prilikom razmatanja aktivnosti koje on obuhvaća ne uključe drugi oblici selektivnog turizma.

Kako bi se otklonile nedoumice i kreirao jasan okvir za definiranje ruralnog turizma koji će omogućiti kreiranje jasnih strategija upravljanja ovim oblikom selektivnog turizma ali i turizmom generalno, na Generalnoj skupštini Europske federacije ruralnog turizma, održanoj 29. rujna 2005. godine na Jalti u Ukrajini, utvrđena je definicija i standardi ruralnog turizma. Točnije, doneseni su i prihvaćeni standardi koje su podržale sve članice Federacije, a koji su prikazani u tablici 4.

¹⁹ Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske (1997). Zagreb.

²⁰Lukić, A., *Ruralni prostor – pristup definiranju*, Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, dostupno na [https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages//O%20ministarstvu/EU%20fondovi/Financijsko%20razdoblje%20EU%202014-2020//PREZENTACIJA_Ruralni%20razvoj%20i%20pove%C4%87anje%20produktivnosti%20i%20poljoprivredi%20\(EARP\).pdf](https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages//O%20ministarstvu/EU%20fondovi/Financijsko%20razdoblje%20EU%202014-2020//PREZENTACIJA_Ruralni%20razvoj%20i%20pove%C4%87anje%20produktivnosti%20i%20poljoprivredi%20(EARP).pdf) (preuzeto 12.06.2024.)

Tablica 4: Kriterij definiranja ruralnog turizma u Europi

Kriterij	Tumačenje
Smještaj domaćinstva u prirodnom okruženju, selu ili malom gradu.	Manje od 5000 stanovnika u selu/gradu ili vrlo tipičnim/tradicionalnim naseljima
Ruralno okruženje s izraženim obilježjima tradicionalnog poljodjelstva ili s izuzetnim prirodnim vrijednostima	Izuzetne prirodne vrijednosti su park prirode ili slično. „Tradicionalno poljodjelstvo“ isključuje prevladavajuću industrijsku poljoprivredu (vizure kojima dominiraju staklenici, iznimno veliki proizvodni objekti i slično).
Turizam nije glavna ili prevladavajuća aktivnost ili izvor prihoda u bližoj okolini	Odnos broja turističkih kreveta i stanovnika u ruralnim područjima ne smije preći 1:1
Dobra zaštita životne sredine, miran i tih položaj, bez buke ili zagađenja	Prihvatljivi su mirisi i buka karakteristični za tradicionalnu poljoprivrednu proizvodnju.
Autentičnost smještajnog objekta i ambijenta	-
Gostoljubivost – osobna briga domaćina o gostu	-
Mali kapacitet smještajne jedinice	Gornja granica kapaciteta je 40 kreveta ako nije zakonski određen ili propisan internom standardizacijom članice.
Poštivanje propisanih kriterija u ocjenjivanju	Poštivanje kriterija iz „Agende 21“ za turizam kada budu osmišljeni
Povezanost s lokalnom zajednicom i tradicionalnom kulturom	Minimum je integracija aktivnosti u okvire zajednice iz okruženja, gosti imaju mogućnost ostvariti kontakt s lokalnom realnošću ako to žele
Lokalni proizvodi i gastronomija	Dostupni u okruženju
Kultura (folklor, zanatski proizvodi, običaji, nasljeđe...)	Dostupni u okruženju
Isključujući kriteriji su: <ul style="list-style-type: none"> • gradski i industrijski lokaliteti i njihova okolica, • područja masovnog ili izrazito razvijenog turizma • buka, rizici/opasnosti, vidljiva ili druga zagađenja 	Tipični ruralni utjecaji su prihvatljivi.

Izvor: Demonja, D., i Ružič, P. (2010). Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima, Meridijani, Zagreb, str. 22

Dakle, ruralni turizam je ipak moguće jasno odrediti i precizno definirati. Za njegovo odvijanje potrebno je zadovoljiti uvjet da se nalazi u tradicionalnom seoskom okruženju u kojem nema znakova modernog i/ili masovnog turizma te čije se aktivnosti sredine u kojoj se odvija nisu prilagođavane turističkoj potražnji već se provode na uobičajene načine i u uobičajenim vremenskim periodima kako bi to bilo i bez prisutnosti turista na destinaciji.

Kako turizam u takvom okruženju nudi razne aktivnosti koje se poklapaju sa životnim aktivnostima žitelja sredine u kojoj se ruralni turizam odvija, u ovu skupinu spadaju još sljedeći oblici turističkih aktivnosti i atrakcija²¹:

1. agroturizam – uži je pojam od ruralnog turizma te se veže uz ambijent sela i seosko uže okruženje i aktivnosti koje su specifične za selo (poljoprivreda, manifestacije, gastronomija, folklor, etnologija, zanatstvo i sl.). Ovaj oblik posjetiteljima nerijetko nudi i mogućnost da se okušaju u svakodnevnom seoskom životu.
2. aktivnosti u prirodi i kulturni turizam – prirodni ambijent koji pružaju destinacije ruralnog turizma za neke su posjetitelje idealne za aktivni odmor (biciklizam, lov, ribolov, pješčačenje, planinarenje i sl.), a nekim posjetiteljima za potpuno drugačiji oblik odmora koji uključuje lagane šetnje i obilaske kulturnih atrakcija poput crkava, arheoloških lokaliteta i sl.
3. ekoturizam – ovaj oblik doprinosi zaštiti prirodnih resursa pa je sastavni dio ruralnog turizma na onim destinacijama koje izričito drže do očuvanja svoje prirodne baštine.
4. ostali kombinirani oblici ruralnog turizma – u ovu grupu mogu se ubrojiti događaji i manifestacije, festivali, karnevali, prodaja lokalnih suvenira i autohtonih poljoprivrednih proizvoda, što obično ima sekundarni značaj kod donošenja odluke o putovanju u ruralno područje.

²¹ Rabotić, B. (2013). Selektivni oblici turizma, Visoka turistička škola strukovnih studija, Beograd, str. 53

3.2 Vjerski turizam

Kako je ranije u radu elaborirano, turizam je nastao kao reakcija na potrebe pojedinaca koje zahtijevaju kretanje u prostoru. Duhovnost je svakako jedna od najstarijih ljudskih potreba se vežu i prva masovna kretanja stanovništva. Primjerice, u staroj Grčkoj, putovanja su se pretežito organizirala i provodila upravo iz vjerskih razloga, a glavne destinacije takvih putovanja bila su svetišta Zeusa u Olimpiji, Apolona u Delfima i Asklepija u Epidaurusu. Na putovanjima su se u čast bogova polagale žrtve (životinje) te su se u slavu bogova priređivala različita putovanja.

Vjerska putovanja nastavila su se i nakon ere Antičke Grčke. Preko Antičkog Rima pa kroz čitav period srednjeg vijeka, grupna hodočašća organizirala su se i provodila kako bi vjernici iskazali svoju žrtvu i pobožnost pred hramom bogova ili u vjerskim svetištima.

Tisućama godina nakon pojave religija koje su ostale zastupljene u visokom udjelu do danas, vjerski turizam predstavlja oblik selektivnog turizma kojim se nastoje upotpuniti vjerske potrebe. Jedna koja to izrazito potvrđuje jest hodočašćenje pripadnika muslimanske religije u sveti grad Meku, koje prema vjerovanju svaki vjernik treba napraviti barem jednom u životu²².

„Vjerski turizam može se definirati kao oblik turističkih kretanja kojima turisti nastoje zadovoljiti potrebe religijskog i duhovnog karaktera. Ovaj oblik se često naziva i hodočasnički turizam. U centru zbivanja je posjet hodočasnika sakralnim objektima (crkvama, hramovima i dr.) koji na taj način putem turističke potrošnje izravno potpomažu očuvanju kulturne i povijesne baštine“²³.

Fokusiran je na posjete vjerskim mjestima i atrakcijama, a primarni cilj ovog oblika selektivnog turizma jest angažman posjetitelja kako bi se jačala religija čiji su pripadnici²⁴. Kako navodi Vizjak, „vjerski se turizam očituje u humanosti, solidarnosti, prijateljstvu vjernika turista, u susretanju među ljudima pripadnicima različitih nacija,

²² Dnevni Avaz (2014). *Vjernici pristižu na hodočašće u Meku*, <https://avaz.ba/globus/svijet/138589/vjernici-pristizu-na-hodocasce-u-meku> (preuzeto 27.06.2024.)

²³ Hegeduš, I., i Koščak, I. (2014). Vjerski turizam u Republici Hrvatskoj. *Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu*, 5(2), 17-23.

²⁴ Rabotić, B. (2013). *Selektivni oblici turizma*, Visoka turistička škola strukovnih studija, Beograd, str. 210

vjera i kultura ali i u upoznavanju prirodnih i stvorenih bogatstava svoje i drugih zemalja²⁵.

Kao što je slučaj s ruralnim turizmom, unutar vjerskog turizma moguće je definirati određene oblike²⁶:

1. Hodočašća – posjeti svetim mjestima koji mogu biti individualni ili grupni
2. okupljanja prilikom obilježavanja religijskih blagdana i drugih obljetnica
3. posjeti i obilazak religijskim mjestima u sklopu turističkog putovanja.

Turisti koji odaberu vjerski oblik turizma, na svojem putovanju najčešće posjećuju sakralne građevine poput crkava, molitvenih prostora, samostana i svetišta, sakralno blago poput umjetnina, slika, freski, knjiga, liturgijskog ruha i sl., vjerske običaje, duhovno ispunjenje, religiozno uzdizanje, duhovnost te mir²⁷.

3.3 Nautički turizam

Nautički turizam svakako je jedan od selektivnih oblika turizma čiji se razvoj temelju pravo na značajnom povećanju kupovne moći koja se razvila među pučanstvom u posljednjih nekoliko desetljeća, nakon što je svijet ušao u etapu liberalizacije tržišta koja je donijela brojne prilike i mogućnosti za povećanjem opsega trgovine što se odrazilo na BDP razvijenih ekonomija. Navedeno potvrđuju i navodi prema kojima je nautički turizam fenomen koji je u protekla tri desetljeća u hrvatskoj i europi zabilježio jednu od najviših stopa razvoja²⁸.

Ponovno, prilikom definiranja nautičkog turizma moguće je susreti se s brojim definicijama kojima su različiti autori nastojali opisati ovaj pojam. Tako prema

²⁵ Vizjak, A., i fakltet Opatija, H. (1993). Vjerski turizam kao novi oblik turizma. *Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu*, str. 4.

²⁶ Portal Privatni smještaj (2021). *Vjerski turizam u Hrvatskoj*, dostupno na: <https://portal.privatnismjestaj.hr/clanak/vjerski-turizam-u-hrvatskoj> (preuzeto 01.07.2024.)

²⁷ ibidem

²⁸ Luković, T. (2007). Nautički turizam–definicije i dileme. *Naše more: znanstveni časopis za more i pomorstvo*, 54(1-2), 22-31.

Ivoševiću pojam nautičkog turizma dolazi od izvorne riječi *nautika* koja je grčkog porijekla i označava vještinu plovidbe²⁹.

Nastavno na definiciju plovidbe koja daje naslutiti kako je središnji oblik nautičkog turizma vezan uz plovidbu morima, navedena je i u Hrvatskom tehničkom rječniku gdje je nautički turizam definiran kao „gospodarska djelatnost koja se zasniva na sadržajima vezanima uz turističku i rekreativnu plovidbu morem, rijekama i jezerima“.

Luković je ipak otišao korak dalje i nastojao naglasiti sveobuhvatnost i širinu ovog pojma. On nautički turizam definira kao interdisciplinarno turistički fenomen s izraženom pomorskom komponentnom. Pritom naglašava kako je nautički turizam moguće definirati s dva stajališta³⁰:

1. Zakonodavnog
2. Perspektivnog

Zakonodavno definiranje turizma u hrvatskoj legislativi definirano je Zakonom o pružanju usluga u turizmu. Točnije, članak 84. navodi kako je „nautički turizam plovidba i boravak turista (nautičara ili putnika) na plovnim objektima (jahta, brodica ili brod) za osobne potrebe ili gospodarsku djelatnost, kao i boravak u lukama nautičkog turizma i nautičkom dijelu luka otvorenim za javni promet, radi odmora, rekreacije i krstarenja“³¹.

Perspektivno definiranje nautičkog turizma nešto je drugačijeg karaktera. Točnije, nautički turizam u kontekstu perspektivnog definiranja predstavlja „naziv za poseban oblik turizma u kojem dominiraju plovidba i boravak turista u vlastitom ili tuđem plovilu te različite nautičke aktivnosti u turističke svrhe i radi razonode“³².

Dakle, nautički turizam u prvom planu podrazumijeva putovanja koja se odvijaju plovidbenim prometnim sredstvima. Nadalje, ovaj oblik turizma je u pravilu višednevni, no smještaj turista nije uvjetovan određenim oblikom sve dok je najzastupljeniji oblik putovanja plovidbeno prijevozno sredstvo. Drugim riječima, putnici mogu spavati na samom plovilu ili u lukama za prihvat takvih plovila. Pritom je

²⁹ Ivošević, D. (1995), *Nautički turizam hrvatske*, Novigrad

³⁰ Luković, T. i sur. (2015). *Nautički turizam Hrvatske*, Redak, Split

³¹ Zakon o pružanju usluga u turizmu, NN 130/17, 25/19, 98/19, 42/20, 70/21

³² Čavlek, N. i Vinković, B. (2001). Rječnik turizma, Masmedia, Zagreb

važno naglasiti kako je shvaćanje jednodnevne plovidbe koja je dijelom turističkog putovanja na kojem plovidba nije najzastupljenija aktivnost pogrešno.

Obzirom na gospodarski značaj i potencijal koji nosi ovaj oblik turizma, a koji se razvio upravo iz rastuće gospodarske moći, ulaganja u infrastrukturu koja je potrebna za nautički turizam u kontinuiranom je porastu. Prema podacima Europskog brodarskog instituta (EBI), marine u europskim državama sadrže 70.000 radnih mjesta koja donose preko 4 milijardi eura prometa, brodovi za charter generiraju preko 6 milijardi eura prometa godišnje, 48 milijuna stanovnika Europe redovito se bavi vodenim sportovima te je trenutno oko 6 milijuna brodova u europskim vodama³³.

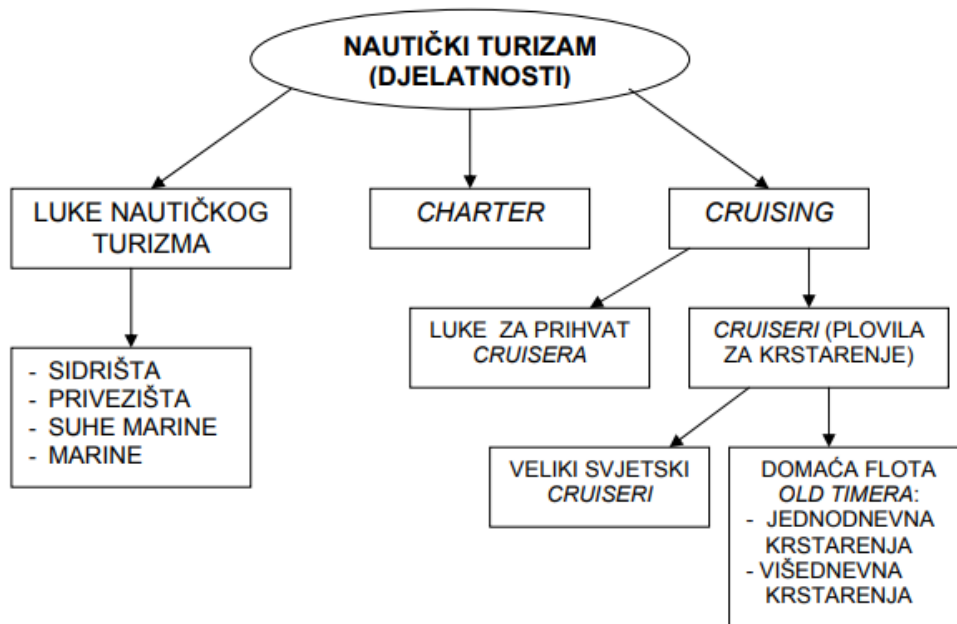
Uz ovakve podatke, ulaganje u nautički turizam je visoki prioritet te od sistemskog značaja za destinacije koje u svoju ponudu mogu uključiti nautički turizam. Izgradnja potrebne infrastrukture je složena i uključuje razvoj i izgradnju³⁴:

1. brodova za charter
2. luka nautičkog turizma
3. cruising

³³ European Boating Industry (EBI). *Nautical tourism in the blue economy*, dostupno na: https://www.europeanboatingindustry.eu/images/Documents/Position_papers/EBI-position-paper---Nautical-tourism--blue-economy.pdf (preuzeto 18.07.2024.)

³⁴ Luković, T. (2007). Nautički turizam – definicije i dileme. *Naše more: znanstveni časopis za more i pomorstvo*, 54(1-2), 22-31.

Slika 1: Razvrstavanje osnovnih oblika nautičkog turizma u Hrvatskoj

Izvor: Luković, T. (2007). Nautički turizam–definicije i dileme. *Naše more: znanstveni časopis za more i pomorstvo*, 54(1-2), 22-31.

3.4 Zdravstveni turizam

Zdravstveni turizam, iako spada u selektivne oblike turizma koji se povezuju s novijom povijesti razvoja turizma, s pravom se može nazvati pretečom turizma. Naime, upravo je zdravstveni turizam prvi oblik turizma koji odgovara suvremenom definiranju turizma, odnosno koji je zahtijevao izgradnju određene turističke infrastrukture koja nadilazi prometnice i prenoćišta na kojima su se temeljili svi prethodni oblici tematskog turizma poput vjerskog turizma ili odlazaka na društvene svetkovine poput Olimpijskih igara u Antičkoj Grčkoj.

Rani oblici zdravstvenog turizma u kojima ljudi putuju kako bi dobili određenu medicinsku njegu datiraju nekoliko tisuća godina prije naše ere te se mogu usko povezati s još jednim oblikom turizma – vjerskim turizmom. Naime, u vremenima antičke grčke, Grčki hodočasnici sa cijelog mediterana putovali na maleno područje u

Saronskom zaljevu poznatijem kao Epiduaria. Ovo područje bilo je svetište posvećeno Asklepiosu, bogu ozdravljenja³⁵

Značaj zdravstvenog turizma u povijesnom kontekstu znatno je veća od samog značaja za razvoj daljnjeg masovnog turizma. Štoviše, „ključno polazište svih spoznaja o ovoj temi je zaključak o najužoj kauzalnoj povezanosti zdravlja i turizma što je sažeto izrazio D. Alifer tvrdeći da je zdravlje zapravo jedan od najstarijih, trajnih i najjačih motiva turističkog gibanja te da turizam u svim svojim oblicima više-manje uvijek vrši i zdravstvenu funkciju. Tako se već rano počela uočavati uloga tog motiva na opći razvoj turizma odnosno važnost turizma u očuvanju i unaprjeđenju (narodnog) zdravlja, uglavnom u trostrukom smislu ³⁶:

1. Sprečavanja pojave bolesti (preventiva)
2. Oporavka nakon bolesti (rehabilitacija, rekonvalescencija)
3. Liječenja (kurativa).

O zdravlju kao glavnom pokretaču razvoja turizma „danas svjedoče brojni grand-hoteli, kur-saloni, kupališne zgrade i uređaji, zatvorena i otvorena šetališta, perivoji i parkovi te podaci o održanim manifestacijama itd.³⁷“

Prema samoj definiciji, ovaj oblik selektivnog turizma podrazumijeva „pružanje zdravstvenih usluga – dijagnostičkih i terapijskih postupaka, zdravstvene njege te postupaka medicinske rehabilitacije uz pružanje ugostiteljskih usluga i/ili usluga u turizmu³⁸. Iz navedenog jasno proizlazi kako medicinski turizam, jednako kao i ruralni turizam, obuhvaća dodatne različite podvrste³⁹:

1. **Wellness turizam** (odvija se pretežito u hotelima i lječilištima) – podrazumijeva postizanje tjelesne i duhovne ravnoteže, pri čemu valja razlikovati medicinski od holističkog wellnessa. Medicinski wellness organizirano je provođenje zdravstveno-preventivnih i kurativnih programa u

³⁵ Croatia Link: *Zdravstveni turizam, definicija, povijest i podjela*, dostupno na: http://croatialink.com/wiki/Zdravstveni_turizam:_definicija,_povijest_i_podjela (preuzeto 20.07.2024).

³⁶ Hitrec, T. (1997). Zdravstveni turizam-pojmovi i konceptijski okvir. In *Nepoznat skup* (pp. 221-232).

³⁷ ibidem

³⁸ Ministarstvo zdravstva: *Zdravstveni turizam*, dostupno na: <https://zdravlje.gov.hr/zdravstveni-turizam-5532/5532> (preuzeto 21.07.2024.)

³⁹ Ivandić, N., Kunts, I. i sur. (2014). *Nacionalni program – akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma*, Institut za turizam, dostupno na: https://mint.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/150608_AP_%20Zdravstveni%20turizam.pdf (preuzeto 25.07.2024.)

svrhu prevencije bolesti te očuvanja i unapređenja zdravlja uz multidisciplinarni tim koji nužno uključuje liječnika, ali i drugo stručno osoblje (npr. fizioterapeut, kineziolog, nutricionist). Metode i postupci medicinskog wellnesa uključuju metode konvencionalne, komplementarne i tradicionalne medicine. Holistički wellness obuhvaća ostalu, vrlo šaroliku ne-medicinsku wellness ponudu.

2. **Lječilišni turizam** (odvija se u lječilištima i specijalnim bolnicama) – podrazumijeva stručno i kontrolirano korištenje prirodnih ljekovitih činitelja i postupaka fizikalne terapije radi očuvanja i unapređenja zdravlja te poboljšanja vrsnoće života. Naglasak je na revitalizaciji psiho-fizičkih sposobnosti u klimatskim, morskim i topličkim destinacijama/lječilištima kroz kure, posebne programe oporavka, uravnoteženu prehranu i sl.
3. **Medicinski turizam** (odvija se u medicinskim ordinacijama, klinikama/poliklinikama i specijalnim bolnicama) – podrazumijeva putovanja u druga odredišta radi ostvarivanja zdravstvene zaštite, a što uključuje, primjerice, parcijalne kirurške zahvate, ali i stomatološke, kozmetičke, psihijatrijske i alternativne tretmane/zahvate, sve uz pripadajuće usluge njege i oporavka. Primarna motivacija putovanja na medicinske tretmane je vrhunska zdravstvena usluga, često uz niže troškove i u kraćem roku, ali i nemogućnost da se pojedini zahvati/tretmani realiziraju u vlastitoj zemlji.

3.5 Kulturni turizam

„Kako je suvremeni način života rezultirao smanjenjem polariteta između „rada“ i „slobodnog vremena“, uz porast educiranosti i kulturne razine pučanstva, to se očitovalo i kroz javljanje novog profila putnika specifičnih interesa unutar kojeg se očituju dva osnovna motiva: „novost i edukacija“ – što se posebice može aplicirati na segment kulturnog turizma“⁴⁰.

„Pojam „kulturni turizam“ pojavio se kao „nova“ vrsta turizma 70-ih godina, iako gledajući unatrag uviđamo da su putovanja motivirana posjećivanjima manifestacija,

⁴⁰ Geić, S. (2011). Menadžment selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, Split, str. 303

znamenitih građevina i umjetničkih djela, postojala još u antičko doba, te se nastavila sve do današnjih dana kada su i ponovno prepoznata kao jedna od podvrsta turizma specijalnog interesa⁴¹.

Međutim, kao što je slučaj s ostalim oblicima selektivnog turizma i brojim suvremenim pojmovima, jedinstvena i jednoznačana definicija ne postoji. Ono što je u literaturi dostupno su različite definicije različitih autora iz kojih je moguće sintetizirati zaključak što kulturni turizam predstavlja.

Tako Mousavi, Doratli i sur. kulturni turizam opisuju kao oblik turizma koji uključuje konzumaciju širokog spektra kulturnih atrakcija poput baštine, folkloru itd., od strane turista. Dodatno pojašnjavaju kako se kulturni turizam može općenito promatrati kao sociokulturni odnos između ljudi koji je promoviran, moderiran i posredovan nizom različitih aktera uključujući planere, političare, istraživače, marketinške stručnjake, putničke agencije i tako dalje⁴².

Rabotić je pak u svojem nastojanju da definira kulturni turizam išao korak dalje te je elaborirao fundamentalne principe na kojima se temelji kulturni turizam.

Tablica 5: Fundamentalni principi kulturnog turizma

Pitanje	Princip
Priroda turizma	<ul style="list-style-type: none"> • Turizam je privredna aktivnosti • Turizam uključuje konzumiranje doživljaja • Turizam je razonoda • Turizam je aktivnost koja ovisi o potražnji, pa je njome teško upravljati
Atrakcije privlače turizam	<ul style="list-style-type: none"> • Nisu sve turističke atrakcije iste • Atrakcije kulturne baštine predstavljaju dio turizma • Nisu sva kulturna dobra kulturne turističke atrakcije
Faktori koji utječu na obujam posjeta	<ul style="list-style-type: none"> • Dostupnost i blizina određuju

⁴¹ Portal za kulturni turizam: *O kulturnom turizmu*, dostupno na: <https://www.kulturni-turizam.com/hrv/sadrzaj/okulturnomturizmu/> (preuzeto 28.07.2024).

⁴² Mousavi, S. S., Doratli, N., Mousavi, S. N., i Moradiahari, F. (2016, December). Defining cultural tourism. In *International Conference on Civil, Architecture and Sustainable Development* (Vol. 1, No. 2, pp. 70-75).

	<p>potencijalni broj posjetitelja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Raspoloživost vremena utječe na kvalitetu i dubinu doživljaja
Turističko ponašanja	<ul style="list-style-type: none"> • Turističkim doživljajem se mora upravljati kako bi se nadgledale aktivnosti turista. • Turisti žele „kontrolirane“ doživljaje • Što je tržište standardnije, toliko je veća potreba za <i>user-friendly</i> turističkim proizvodima.
Kulturni turizam	<ul style="list-style-type: none"> • Nisu svi kulturni turisti isti • Kulturni turistički proizvodi mogu biti izazovni i konfrontirajući, ali kod turista ne smiju izazvati osjećaj straha ili krivice (optuživanje) • Turisti žele „autentičnost“, ali ne obavezno sučeljavanje sa stvarnošću

Izvor: Rabotić, B. (2013). Selektivni oblici turizma, Visoka turistička škola strukovnih studija, Beograd, str. 187

Na temelju definicije koju su predložili Mousavi, Doratli i sur., te na temelju fundamentalnih principa kulturnog turizma iz prethodne tablice, ovaj pojam je moguće opisati kao oblik selektivnog turizma koji se temelji ponudi svih oblika kulturnih atrakcija destinacije, neovisno o vremenu nastanka i pojavnog oblika u kojem se manifestiraju u javnosti. Obzirom da svi pokušaji definiranja kulturnog turizma daju iznimno široku definiciju ovog pojma, moguće je jasno pretpostaviti kako unutar ovog oblika selektivnog turizma postoje dodatni pojavnici. Prema Smithu, tipove kulturnog turizma moguće je rasporediti u sljedeće kategorije⁴³:

- **turizam nasljeđa** – ovaj oblik turizma odnosi se na putovanja i odmore kako bi se iskusila mjesta, aktivnosti i artefakti koji na autentičan način predstavljaju priče i ljude iz prošlosti i sadašnjosti određenog grada, regije, države. Povijesni ostaci u obliku znamenitosti predstavljaju sastavnice turizma nasljeđa. Spomenici, arhitektura, nalazišta, sakralni objekti, hodočašća, ali i rudnici, tvornice, kao i sva ostala umjetnička nasljeđa pripadaju turizmu

⁴³ Smith, M.K.(2009.), Issues in Global Cultural Tourism, London: Routledge

nasljeđa. Turisti lokalitete turizma nasljeđa konzumiraju selektivno, brzo i u skladu s modernim vremenima u kojima živimo, što zahtijeva stalno proširenje i razlikovanje linije proizvoda i usluga. Pa tako uspješna turistička mjesta turizma nasljeđa su u neprestanim procesima pronalaska nove ponude temeljene na njihovoj prošlosti. U sklopu turizma nasljeđa posebno su popularni različiti festivali i smotre gdje se na autentičan način prikazuje folklor određenog kraja. Primjer festivala koji uporišta imaju u turizmu nasljeđa su Renesansni festival u Koprivnici, Srednjovjekovni festival u Svetvinčentu, Porečki povijesni festival Giostra i mnogi drugi.

- **turizam umjetnosti** – turizam umjetnosti obuhvaća obilazak umjetničkih događanja, posjet festivalima, galerijama, kazalištima, muzejima, književnim večerima te razgledavanje različitih umjetničkih spektra destinacije koja se posjećuje.
- **urbani kulturni turizam** – urbani kulturni turizam obuhvaća one kulturno-turističke aktivnosti koje se događaju u urbanim sredinama, odnosno gradovima, a odnose se na umjetnost i/ili nasljeđe. Ovaj vid turizma obuhvaća stare dijelove gradova i/ili postrojenja koja su u ovo moderno doba osvanula u novom interaktivnom ruhu te predstavljaju odlična mjesta za upoznavanje s dahom prošlosti kroz modernizam. Urbana turistička ponuda koju određeni grad nudi turistima može biti bilo što materijalno ili nematerijalno iz područja kulture. To može biti određena lokacija, određeno mjesto (sakralni objekti, kulturno – zabavni objekti, muzeji i sl.), naravno arhitektura, pa čak i prijevoz ukoliko je imao utjecaja na kulturnu sferu te destinacije.
- **ruralni kulturni turizam** – aktivnosti ruralnog kulturnog turizma obuhvaćaju upoznavanje s tradicijom određenog ruralnog kraja Hrvatske. To može biti od sudjelovanja u tradicionalnim kulturnim festivalima određenih sela, razgledavanje kulturne baštine, usvajanja ili uživanja u tradicionalnim gastro specijalitetima.
- **domorodački turizam** – ovaj oblik kulturnog turizma, koji se još naziva i etničkim turizmom, odnosi se na putovanja i odmore tijekom kojih turisti žele upoznati određeni narod, njihove običaje i kulturu iz prve ruke, autentičnim i ponekad intimnim kontaktom s ljudima čija se etnička i/ili kulturna pozadina razlikuje od njih samim. Ljubitelji etničkog turizma također pokreće želja da posjete i istraže neke od rijetkih kultura koje bi uskoro mogle iščeznuti. Turisti

koji preferiraju ovu vrstu kulturnog turizma žele osobno iskusiti običaje drugih kultura, a to može uključivati predstave, atrakcije i različite prezentacije na jeziku te nacije koju posjećuju. Etnički turizam je posebno popularan na području Afrike, Novog Zelanda, Australije, Indije, Mongolije itd. Etnički kulturni turizam je prihvaćen i snažno marketinški promoviran u vidu osnaživanja gospodarstva određene regije i/ili države kao i (najčešće) manjina koje se posjećuju u vidu etničkog turizma. Baš su te manjinske kulture izvor gospodarskog rasta baziranog na turizmu. S obzirom da se etnički turizam najčešće odnosi na posjete manjinskom stanovništvu (npr. Berberi, Indijanci ili Aboridžini) koji najčešće žive na teže dostupnim i udaljenim mjestima, putovanja u vidu etničkog turizma spadaju u ekskluzivnije oblike turizma koji nije dostupan širokim masama.

3.6 Gastronomski turizam

Hrana oduvijek zauzima posebno važno mjesto u čovjekovu životu. Tradicija je od namirnica dostupnih u prirodi razvila čitavu kulturu objedovanja koja se danas prelila u glavni motiv odlaska na putovanje kod skupine turista koji se smatraju gastronomima – ljubiteljima dobre hrane.

Svako mjesto i svaka destinacija može dio svoje kulture i tradicije na posjetitelje prenijeti upravo kroz ponudu jela koja su pripremljena na tradicionalni način i koristeći isključivo autohtone lokalne namirnice koje opisuju uvjete u kojima se nekada hranilo, odrastalo i živjelo na pojedinom mjestu.

Danas je ova tradicija uzela velikog maha te kod brojnih turista upravo enogastronomiju postavila kao temeljni motiv odlaska u pojedinu destinaciju. Za takve turiste, hrana i vino predstavljaju atrakciju kao što za neke druge turiste atrakciju predstavljaju spomenici kulture, zabavni parkovi ili sportska takmičenja. Za one kojima je gastronomija glavna atrakcija, specifična motivacija odlaska na putovanje je potaknuta sljedećim razlozima⁴⁴:

⁴⁴ Rabotić, B. (2013). Selektivni oblici turizma, Beograd, Visoka turistička škola strukovnih studija

1. *Zabrinutost ili želja* (zabrinutost za sigurnost industrijske, globalizirane hrane i pića; želja da se na odmoru nešto proslavi hranom i pićem, pokaže vlastita hrabrost ili olakša druženje sa drugima, naročito u teškim vremenima; potreba za bijegom i utjehom, čemu doprinosi i osjećanje nostalgije u vidu konzumiranja tradicionalne i nesvakidašnje hrane);
2. *potreba za pokazivanjem različitosti, bogatstva i individualizma* (specifična hrana i piće kao sredstvo dokazivanja pred drugima; u tom smislu, hrana i piće su „zajednički jezik“ koji se može koristiti u svakodnevnicima i na godišnjem odmoru);
3. *Radovolnost i želja za znanjem i otkrićem* (proističe iz osobnog straha u vezi sa sadržajem hrane, ali potrebe da se drugima pokaže osobna obrazovanost i superiornost; putovanje pruža dovoljno prilike da se steknu informacije o lokalnoj hrani i da se sa njom eksperimentira);
4. *Potreba za osjećajem „tla pod nogama“ u procesu globalizacije* (usmjerenost ka osobnim korijenima i posjet selu; želja da se vidi odakle potječe određena hrana), i
5. *Želja za osjetnim i taktilnim zadovoljstvima, kao i za iskustvom*, što hrana i piće omogućuju.

Kako je ranije u radu već definirano, selektivni oblici turizma nastali su kako bi zadovoljili specifične potrebe turista, pa se za gastronomski turizam može jednostavno reći kako je to oblik selektivnog turizma usmjeren na zadovoljenje gastronomskih apetita turista.

U literaturi je moguće pronaći nešto složeniju definiciju koja jasnije definira ovaj oblik, a prema kojoj se termin gastronomski turizam odnosi „na sve one koji putuju kako bi probali proizvode lokalne kuhinje karakteristične za neku zemlju ili regiju“⁴⁵.

3.7 Ekoturizam

Ekoturizam, koji se u literaturi može još pronaći i pod nazivom ekološki turizam, predstavlja specifični oblik selektivnog turizma „koji obuhvaća odgovorna putovanja u

⁴⁵ Krstulović, K., i Sunara, Ž. (2017). Utjecaj gastronomije na razvoj suvremenog turizma u Hrvatskoj. *Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu*, 8(1), 33-38.

prirodna područja, s visokim stupnjem zaštite okoliša, koja utječu na dobrobit lokalnog stanovništva i uključuju razumijevanje i obrazovanje turista⁴⁶.

Pojam se počeo koristiti tokom 1970-ih godina prvenstveno kako bi se opisivala turistička putovanja koja nisu više bila u izravnoj vezi s boravkom u objektima masovnog turizma smještenih na plažama. Ovim pojmom opisivali su se oblici turističkih putovanja koja su bila motivirana ostalim ciljevima odlaska na put koji nije radi posla. Ovaj pojam u svojoj suštini predstavlja preteču pojmu selektivnog turizma obzirom da su se njime opisivali svi oblici putovanja koja nisu masovna, a kasnijom pojavom pojma selektivnog turizma, pojam ekoturizma počeo se koristiti za izdvojeni oblik selektivnog turizma koji se temelji na vlaorizaciji prirodnih turističkih atrakcija, te koji se odvija u prostorima sa očuvanom i atraktivnom prirodom⁴⁷.

Specifičnost ovog oblika selektivnog turizma odražava se kroz neisključivu potrebu za angažmanom oko turističke destinacije od strane domaćina i turista u gotovo jednakoj mjeri. Dok su u većini ostalih oblika turista domaćini u potpunosti zaduženi za potpunu brigu o destinaciji, uključujući njezino održavanje u komunalnom i tehničkom smislu, a turisti uživaju slobodu iskorištavanja resursa i ponude bez potrebe za angažmanom u predkupovnom i postkupovnm upravljanju resursima na destinaciji, navedeno nije provedivo u destnacijama koje su se opredijelile za ekološki turizam. Naime, ekološki turizam počiva na održivom upravljanju prirodnim resursima na destinaciji, radi čega se još naziva i održivim turizmom⁴⁸. Stoga da bi se održala srž ovog oblika turizma i sačuvali ključni resursi destinacije u izvornom obliku, neophodno je da i turisti vode računa kako bi destinaciju napustili bez ostavljanja „vlastitog otiska“, odnosno kako će destinaciju napustiti u istom obliku u kakvom je ona bila prilikom njihova dolaska.

Samim time, od gosta se očekuje da prirodne atrakcije posjećuje sa znanjem kako se može i smije ponašati kako bi prirodno okruženje u kojem se nalazi ostavio netaknutim⁴⁹. Iz navedenog proizlazi i druga važna odrednica ekoturizma, a to je edukacija. Turisti koji su voljni participirati u ekoturizmu najčešće su voljni i dodatno

⁴⁶ Latinović, A. (2024). *Što je ekoturizam i je li on budućnost*, Zelena Hrvatska, do.stupno na: <https://zelenahrvatska.hina.hr/eko-turizam/sto-je-ekoturizam-i-je-li-on-buducnost/> (preuzeto 14.08.2024.)

⁴⁷ YILDIZ, S., EFİLTİ, S., & SONUÇ, N. Evaluating the usage of GIS in municipalities: Antalya example. *Zbornik naučnog skupa*, 116.

⁴⁸ <https://portal.privatnismjestaj.hr/clanak/eko-turizam-u-hrvatskoj>

⁴⁹ <https://portal.privatnismjestaj.hr/clanak/eko-turizam-u-hrvatskoj>

se educirati na koji način se ponašati na destinaciji ekoturizma, ali i doznati dodatne brojne zanimljivosti o prirodnim i životinjskim vrstama koje destinaciju čine jedinstvenom.

„Eko turizam osim edukacije turista, ima za svrhu osigurati novac za očuvanje prirode destinacije, jačati lokalnu zajednicu turizmom te destinacije i poticati toleranciju i poštivanje kultura i ljudskih prava. Eko turisti nemaju potrebu za plaćeni iznos dobiti što više dobara, iskustava i znanja nazad, već žele znati da je dio novca koji su uložili iskorišten za očuvanje one prirode koju su upravo vidjeli na svom putovanju. Eko turizam postaje sve popularniji i pretpostavlja se da će njegova popularnost samo rasti. Razlog tomu jest što ljudi sve više žele pobjeći iz bučnih urbanih područja u mirnu prirodu kako bi se opustili“⁵⁰.

3.8 Sportski turizam

„Sportski turizam podrazumijeva putovanje za vrijeme odmora s ciljem bavljenja sportom, putovanje u destinaciju kako bi se promatrao sportski događaj te putovanje s ciljem posjeta sportskim atrakcijama“⁵¹.

Primarni cilj radi kojeg turisti odlaze na turističko putovanje koje se može okarakterizirati kao sportski turizam je angažman u sportskim aktivnostima bilo aktivno ili pasivno, odnosno bilo da bi se sami bavili sportom ili promatrali druge kako se bave sportom⁵². Na temelju ove osnovne podjele prema kojoj pojedini turisti putuju radi bavljenja sportom, a drugi radi promatranja sporta, Turco je prikazao model prema kojem je sportski turizam moguće podijeliti na sportski turizam i turistički sport kao što je prikazano na slici 2⁵³.

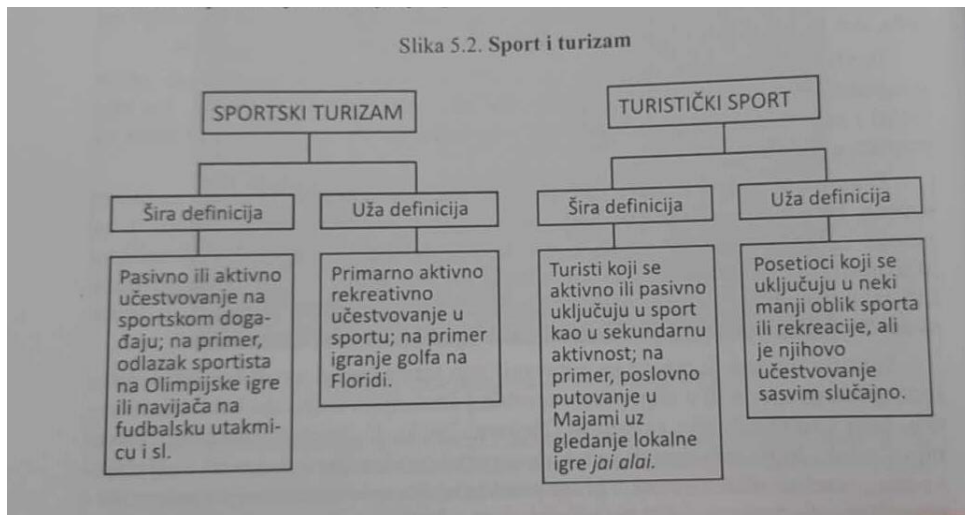
Slika 2: Klasifikacija sportskog turizma i turističkog sporta

⁵⁰ ibidem

⁵¹ Bartoluci, M., Čavlek, N. i sur. (2007). Turizam i sport – razvojni aspekti, Školska knjiga, Zagreb, str. 11

⁵² Rabotić, B. (2013). Selektivni oblici turizma, Visoka turistička škola strukovnih studija, Beograd, str. 77

⁵³ ibidem

Izvor: Geić, S. (2011). Menadžment selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, Split, str. 271

Brojni autori koji su se posvetili izučavanju sportskog turizma, ovaj oblik selektivnog turizma promatraju kroz tematske cjeline: sportski manifestacijski turizam, zimski sportski turizam, pomorski (marine) turizam, golf turizam, pustolovni turizam i učinak sporta u okviru spa i zdravstveno rekreativnog turizma. Slijedom navedenog, organizacijski sustav sportskog i pustolovnog turizma podijelili su u 5 dimenzija⁵⁴:

1. **Atrakcije** – mogu biti prirodne (nacionalni parkovi, planine, divljine i sl.) ili od čovjeka izvedene (sportski muzeji, stadioni, dvorane, opremljene vodene površine, sportski trgovački punktovi i sl.).
2. **Resorti** – predstavljaju prostore i komplekse u kojima je primarni fokus marketing strategija, sport i zdravlje s brojnim sadržajima i tehničkim mogućnostima za upražnjavanje različitih aktivnosti često namijenjenih probranoj klijenteli (spa sadržaji, golfski i drugi sportski tereni, sportski

⁵⁴ Geić, S. (2011). Menadžment selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, Split, str. 271

kampovi te vodeni i snježni resorti). U resortima se organiziraju bogati edukacijski programi s instruktorima i pratećim osobljem visoke profesionalnosti za antistresne programe te obiteljska i klupska druženja.

3. **Kruzing** – obuhvaća sve sportske aktivnosti koje su povezane s plovilima. Ovdje se posebice ističu veliki kruzeri organizirani na temelju sporta ili pak usmjereni prema sportskim događanjima te privatna ili unajmljena (charter) manja plovila i jahte uz brojna druga sve brojnija sredstva uživanja i sportske rekreacije na vodenim površinama
4. **Sportske ture** – poimaju se kao organizacija posjeta sportskim događanjima, institucijama ili sportskim destinacijama diljem svijeta koji mogu biti individualni ili organizirani od strane specijaliziranih institucija što može uključivati različite ture koje osim sportskih događanja i aktivnosti uključuju prijevoz, smještaj i ostalu logistiku.
5. **Sportska događanja (manifestacije)** – mogu biti nacionalnog i međunarodnog značaja te privlače veliki broj gledatelja.
6. **Sportsko rekreativni turizam** – usmjeren je prema onim turistima koji svoji odmor žele provesti aktivno baveći se sportom. Prema sadržajima razlikuje se *hard* i *soft* rekreativni turizam u koje se uključuju aktivnosti kao što je kajaking, ronilaštvo, planinski biciklizam, intenzivno krstarenje prostranstvima (backpaking), penjanje, i sl., odnosno za *soft* kategoriju uključuje blaže sportsko turističke forme kao što su pješaćenje, kamping, jahanje, biciklizam, promatranje životinja, kanuing, skijanje na vodi i sl.

3.9 Turizam događanja

Definicija turizma događanja možda je jedna od najjednostavnijih definicija nekog oblika selektivnog turizma : „Putovanja koja su primarno motivirana posjetom nekoj manifestaciji tretiraju se kao turizam događanja“⁵⁵. Međutim, da bi ova definicija bila potpun jasna, potrebno je definirati što je to manifestacija ili događanje.

Pojam manifestacija, u Hrvatskoj jezičnoj enciklopediji definiran je kao „Javni masovni nastup, kojim se, stupanjem u povorci, nošenjem natpisa i zastava, klicanjem i sl. izražava oduševljenje ili prosvjed povodom nekog događaja, iskazuje slaganje ili protivljenje u odnosu na neku odluku, ličnost i dr“⁵⁶.

Ovakvo definiranje manifestacije širokog je spektra i nadilazi definiranje manifestacija koje spadaju u turizam događanja. Naime, niti jedan oblik selektivnog turizma ne odvija se bez postojanja motiva kod turista da posjete određenu destinaciju. U slučaju turizma događaja, događanja su motiv koji potiče turiste na dolazak u pojedinu destinaciju. A kako se događanja dijele na planirana i neplanirana⁵⁷, teško je očekivati da će turisti biti potaknuti odlaskom na neku destinaciju radi neplaniranog događaja. Time se neplanirane događaje može svrstati u slučajne atrakcije koje turisti dožive na destinaciji te u koje se mogu ubrojiti prosvjedi i neočekivana izražavanja oduševljenja poput osvajanja srebrne medalje na Svjetskom nogometnom prvenstvu.

Događaji koji definiraju turizam događaja su planirani događaji, odnosno događanja koja zadovoljavaju sljedeće kriterije⁵⁸:

1. **Interakcija i povezivanje** – događanja igraju značajnu ulogu u povezivanju ljudi u određene svrhe kao što su izgradnja brenda, dobrotvorne svrhe, prikupljanje sredstava, ceremonijalne aktivnosti, rituali, izgradnja imidža i još mnogo toga.

⁵⁵ Rabotić, B. (2013). Selektivni oblici turizma, Visoka strukovna škola turističkih studija, Beograd, str. 135

⁵⁶ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 21.8.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/manifestacija>>.

⁵⁷ Ferdinand, N. i Kitchin, P. (2012.), Events management: an international approach. Los Angeles: Sage

⁵⁸ Unit 3: Characteristics of Events, Introduction to Event Management, People University, dostupno na: <https://egyankosh.ac.in/bitstream/123456789/69660/1/Unit-3.pdf> (preuzeto 15.08.2024.)

2. **Predstavljaju životna iskustva** – događanja imaju za cilj pružiti nezaboravna iskustva. Stvaraju doživljaje za sudionike događanja poput vjenčanja, sporta, festivala, i sl.
3. **Jedinstvenost** – svako događanje je jedinstveno na svoj način jer je svako događanje drugačije iskustvo koje se ne može ponoviti. Čak i ako su u pitanju dva ista tipa događanja organizirana od strane istog organizatora, na isti datum u godini i na istom mjestu, svaka edicija razlikovati će se po određenim pojedinostima poput broja posjetioca, načina komunikacije među ljudima, broju izvođača i sl.
4. **Zabavni, ceremonijalni ili ritualni karakter** – iako je zabava bit većine događanja, za neke događaje je to tek usputna aktivnost, odnosno predstavlja sekundarnu važnost. Primjerice, festivalima i karnevalima je zabava primarna svrha, no u slučaju ceremonija poput sajмова, ona će služiti kao dodatna strategija za promicanje događanja i privlačenje većeg broja posjetioca.
5. **Intenzivnost rada, umrežavanje s dobavljačima i timski rad** – ovo je karakteristika koja se prvenstveno odražava na organizacijsku stranu događanja. Ovisno o veličini događanja i razini njegove isplaniranosti, razlikovati će se intenzitet rada koji je potreban za uspješnu provedbu događanja. Navedeno će se značajno odraziti na razinu suradnje s dobavljačima kojih može biti iznimno mnogo kao i timski rad koji je prisutan kako među članovima organizacijskog tima tako i prilikom suradnje s dobavljačima i dionicima.
6. **Fiksno vrijeme održavanja** – za razliku od rutinskih aktivnosti koje se mogu provoditi neodređeno, događanja imaju točno predviđen trenutak početka i završetka. Drugim riječima, događanja ne traju vječno, no vrijeme njihovog trajanja može varirati od nekoliko sati do nekoliko dana pa čak i tjedana.
7. **Ambijent i atmosfera** – ambijent i atmosfera su vrlo bitna obilježja o kojima ponajviše ovisi hoće li se događanje smatrati uspješnim ili neuspješnim. Na manjim događanjima poput rođendanskih proslava, ambijent mogu jednostavno stvoriti ljudi koji prisustvuju događanju. Na većim događanjima poput koncerata ili sportskih takmičenja, pravi doživljaj stvaraju dostupne usluge i sadržaj događanja. Primjerice, prisutnost dekoracija, nagradne igre, hrana i piće, glazba i sl.

8. **Kreativna prednost i faktor iznenađenja** – ideja i kreativnost su ključni elementi događanja i industrije događanja. Kroz unošenje kreativnosti u koncept događanja, organizatori nastoje stvoriti jedinstveno i pamtljivo iskustvo koje će ispuniti, pa čak i nadmašiti očekivanja posjetitelja.

4 Ponuda selektivnog turizma Hrvatske

Prethodno analizirani i opisivani oblici sveprisutni su u hrvatskoj turističkoj ponudi, a kako je turizam jedna od vodećih gospodarskih grana Republike Hrvatske, ne iznenađuje kako je većinu ovih oblika turizma moguće pronaći u svakoj turističkoj regiji Hrvatske. U nastavku se detaljnije obrađuje i analizira ponuda pojedinih oblika selektivnog turizma podijeljeno prema NUTS regijama.

4.1 Selektivni turizam u Dalmaciji

Smještena uzduž Jadranske obale, Dalmacija je najveća hrvatska turistička regija koja pokriva predio od gorsko-planinske regije Like i Gorskog Kotara pa sve do granice Republike Hrvatske s Crnom Gorom.

Ukupna površina iznosi oko 11 960 m² i oko 791 000 stanovnika (prema popisu iz 2021. godine). Rasprostire se na ukupno 400 km uz Jadransko more i do 70 km u unutrašnjost⁵⁹. Uzdužno se dijeli na otočni i obalni dio te unutrašnjost (Dalmatinska zagora). Reljefno prevladava krški reljef građen od vapnenca i dolomita, uz iznimku velikog flišnog područja Ravnih kotara i većih polja u kršu⁶⁰.

Najznačajnija posebnost dalmacije, kako za turizam tako i za život i ostale gospodarske aktivnosti leži u njezinom geografskom položaju koji, osim strateškog položaja između srednje i zapadne europe te na koridoru prema južno-istočnom sredozemlju i bliskom istoku, značajan odraz ostavlja i na klimu ove regije.

Klimu Dalmacije opisuje toplo Jadransko more koje bitno utječe na vremenske prilike ove regije. „Jadran kao dio Sredozemnog mora, nalazi se na istaknutom geografskom i prometnom mjestu zračnih struja sa sjevera i juga, sa zapada i istoka“⁶¹. Odras struja zraka na klimu u Dalmaciji dolaze u vidu ciklona i anticiklona koje donose neprestane promjene vremena uz izmjenu zračnih masa različitih

⁵⁹ Hrvatska enciklopedija (2021)., *Dalmacija*, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/dalmacija> (preuzeto 15.08.2024.)

⁶⁰ ibidem

⁶¹ Hodžić, M. KLIMA DIJELA JADRANSKE HRVATSKE (DALMACIJA) I BUDUĆNOST.

karakteristika što daje blagotvoran utjecaj na čovjeka u podneblju dalmacije. Ljeta u Dalmaciji su suha i vedra te popraćena maestralom od kojeg ne treba tražiti zaklon. S druge strane, zime su blage i vlažne s velikim brojem vedrih i ugodnih dana između kiša, što dalmaciju stavlja u usporedni koš tek s nekoliko mediteranskih regija poput Andaluzije u španjolskoj⁶².

Osim zanimljivog reljefa, dobrog geografskog položaja te ugodne klime, Dalmaciju krase i bogata povijest u kojoj su se izmjenjivali različiti narodi koji su osvajali prevlast, ali i iznimno uzbudljiva ratna pokoravanja domaćeg stanovništva koje je preuzimalo nazad kontrolu nad svojim teritorijem i pritom otjeralo neke od najvećih okupatora u povijesti⁶³.

Sve ove činjenice Dalmaciju čine izrazito privlačnom i atraktivnom regijom što je prepoznato još prilikom pojave masovnog turizma na prostorima bivše Jugoslavije, a danas se razvilo u složenu ponudu koja posjetiteljima nudi različite oblike selektivnog turizma.

4.1.1 Ruralni turizam u Dalmaciji

Stoljećima kovani običaji koji su se u Dalmaciji razvili u specifičnu kulturu koja se odrazila na sve sfere života, najbolje su očuvani u ruralnim predjelima. Iako ruralni turizam u usporedbi s ostalim oblicima selektivnog turizma te u usporedbi s ostalim hrvatskim turističkim regijama pomalo kaska, destinacije ruralnog turizma u dalmaciji više su nego atraktivne. Pritom se svakako najviše ističu spektakularni dalmatinski otoci koji su očuvali autonomiju nad lokalnim običajima te kulturnom i prirodnom baštinom.

S druge strane, u unutrašnjosti Dalmacije nalaze se jednak spektakularne destinacije ruralnog turizma koje nude potpuno drugačiji doživljaj ove regije, kojeg je moguće opisati kao surovost mediterana. Naime, zaleđe dalmatinske obale karakterizira surov reljef slabije vegetacije i oštrije klime nego li u priobalnim dijelovima. Osim što se takav reljef odrazio na svakodnevni život lokalnog stanovništva, uvelike se odrazio i na stupanj urbaniziranosti ove regije i, naravno, gastronomiju.

⁶² ibidem

⁶³ Hrvatska enciklopedija (2021)., *Dalmacija*, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/dalmacija> (preuzeto 15.08.2024.)

Turizam Dalmatinske zagore posjetiteljima nudi autentičan doživljaj u nekoliko eko-etno sela koje posjetiteljima nude različite oblike odmora u ruralnim krajevima. Od modernog luksuza smještenog u obnovljenim kućama za odmor koje krasi bazni i bogati suvremeni sadržaji, sve do potpuno autentičnih destinacija koje nastoje održati i promovirati potpuno izvorni oblik života u ovoj regiji.

„Prema Nacionalnom katalogu u Dalmaciji ima 81 registrirano ruralno turističko gospodarstvo, koja svakako doprinose cjelokupnoj turističkoj ponudi i općenito ruralnom razvoju. Većini tih gospodarstava bavljenje seoskim turizmom predstavlja dopunsku djelatnost uz primarnu djelatnost – poljoprivredu. Na taj način poljoprivrednici proširuju svoju gospodarsku djelatnost i kroz turizam njihovi proizvodi dobivaju dodatnu vrijednost čime se i stvara dodatni izvor prihoda. U broju registriranih objekata za ruralni turizam prednjači regija Dalmacija – Dubrovnik koja ima nešto manje od polovice ukupnih registriranih objekata u Dalmaciji (39). Slijedi Dalmacija – Šibenik (20), zatim Dalmacija – Split (15), a iznenađujuće malo registriranih objekata za ruralni turizam ima regija Dalmacija – Zadar (7). S obzirom na površinu, ruralno turistička gospodarstva Dalmacije su prosječne veličine oko 3,6 ha⁶⁴.

Neki od objekata koji su se posebno istaknuli po ruralnom turizmu u ovoj regiji su⁶⁵:

- Agroturizam Klapić, Lozovac
- Obiteljsko gospodarstvo Maslina, Miljevci
- Etnoland Dalmati, Pakovo selo
- Agroturizam Odžaković, Nadin
- Etno selo Kokorići, Vrgorac

4.1.2 Vjerski turizam u Dalmaciji

Iako u značajno manjoj mjeri zastupljen od ostalih oblika selektivnog turizma, u Dalmaciji je prisutan i vjerski turizam koji se odvija u nekim od istaknutijih svetišta i sakralnih objekata.

⁶⁴ Svržnjak, K., Šarić, M., Kantar, S., & Jerčinović, S. (2017). Obilježja ponude ruralnog turizma dalmatinskih turističkih regija. *Agroeconomia Croatica*, 7(1), 117-125.

⁶⁵ Lupilu (2021). *Ruralni turizam u Hrvatskoj – Najbolja mjesta po regijama*, dostupno na: <https://lupilu.hr/obiteljski-zivot/ruralni-turizam/> (preuzeto 20.08.2024.)

„Dalmacija je dom brojnih crkava, samostana, katedrala i kapela koje svjedoče o tisućljetnoj povezanosti ovdašnjeg naroda s katolizacijom. Grad Split, s jedinstvenim Dioklecijanovim kompleksom, čuva katedralu svetog Duje, koja je jedno od najvažnijih kršćanskih svetišta u ovom dijelu Europe i najstarija svjetska katedrala“⁶⁶.

Zanimljivi vjerski spomenici i atrakcije smješteni su i u ostalim predjelima dalmatinske obale. Spomenici poput Dioklecijanove palače, povijesnih jezgri Hvara, Brača, Visa i Trogira te omiške i makarske rivijere svjedoče o izvanrednom spoju vjerske i kulturne vrijednosti, koja je zanimljiva ne samo za vjerske turiste već sve one koji žele upoznati povijest destinacije na koju je religija ostavila značajan utjecaj⁶⁷.

4.1.3 Nautički turizam u Dalmaciji

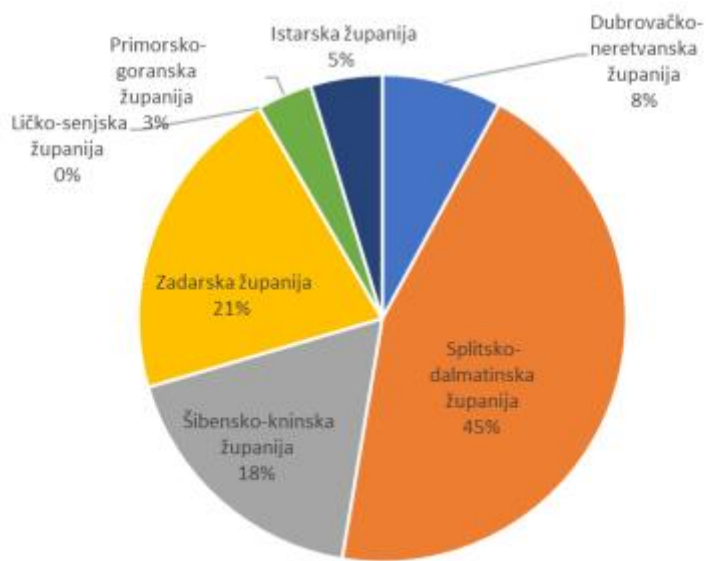
Zahvaljujući razvijenoj obali koju karakterizira velik broj uvala, otoka i tjesnaca, u Hrvatskoj je trenutno aktivno 140 luka nautičkog turizma, 17.000 vezova i više od milijun putnika na kruzerima. Čak 1/3 svih luka nautičkog turizma smještene su u Zadarskoj županiji⁶⁸. Značajne rezultate u segmentu nautičkog turizma Dalmacija ostvaruje i po broju noćenja i dolazaka chartera.

⁶⁶ Central Dalmatia, *Vjerski turizam*, dostupn na: <https://www.dalmatia.hr/hr/vjerski-turizam/> (preuzeto 18.08.2024.)

⁶⁷ ibidem

⁶⁸ Hrvatska turistička zajednica, (2019). *Nautički turizam Hrvatske – nautički charter*, dostupno na: <https://www.htz.hr/sites/default/files/2021-02/Nauticki%20turizam%20Hrvatske%20-%20nauticki%20charter%202018.pdf> (preuzeto 19.08.2024.)

Graf 1: Udjeli županija u ukupnim dolascima u nautičkom charteru

Izvor: Hrvatska turistička zajednica, (2019). *Nautički turizam Hrvatske – nautički charter*, dostupno na: <https://www.htz.hr/sites/default/files/2021-02/Nauticki%20turizam%20Hrvatske%20-%20nauticki%20charter%202018.pdf> (preuzeto 19.08.2024.)

Iz grafikona je vidljivo kako županije koje ostvaruju najveći broj ukupnih dolazaka u nautičkom charteru su smještene upravo u Dalmaciji, a isto vrijedi i za noćenja u turističkom charteru koja su prikazana na sljedećem grafikonu.

Graf 2: Udjeli županija u ukupnim noćenjima u nautičkom charteru

Izvor: Hrvatska turistička zajednica, (2019). *Nautički turizam Hrvatske – nautički charter*, dostupno na: <https://www.htz.hr/sites/default/files/2021-02/Nauticki%20turizam%20Hrvatske%20-%20nauticki%20charter%202018.pdf>

(preuzeto 19.08.2024.)

Kako nautički turizam sam po sebi podrazumijeva stalno kretanje i promjenu mjesta boravišta, teško je definirati koje su destinacije najznačajnije za nautički turizam u ovoj regiji. Ipak, neke od atrakcija koje najviše privlače nautičare je moguće izdvojiti, a to su svakako otoci s naglaskom na Nacionalne parkove Kornat i Mljet te plovni tok rijeke Krke.

4.1.4 Zdravstveni turizam u Dalmaciji

Bogata prirodna baština i uravnotežena zdrava mediteranska prehrana svakako su aduti koji pozitivno doprinose izgradnji imidža Dalmacije kao regije za zdravstveni turizam.

Osim brojnih prirodnih lječilišta koje nudi ova regija, poput ljekovitog blata koje privlači mnoge posjetitelje u Nin⁶⁹, zdravstveni turizam Dalmacije u nešto je većoj mjeri usmjeren na estetsku medicinu i wellness ponudu⁷⁰. Čitava regija, a posebice značajnija turistička odredišta poput Splita, Zadra i Dubrovnika u svojoj ponudi imaju pregršt luksuznih hotela i ljetovališta koja nude sve što je potrebno za odmor i revitalizaciju. „Spa centri opremljeni su saunama, masažama, tretmanima ljepote i teretanama koje pružaju posjetiteljima priliku da se osjećaju bolje nego ikad. Osim toga, mnogi hoteli imaju bazene s morskom vodom, što je dodatni wellness bonus“⁷¹.

4.1.5 Kulturni turizam u Dalmaciji

Ranije opisivana bogata povijest koja se odvijala na prostorima Dalmacije, obilježila je ovaj prostor brojnim i veoma značajnim resursima kulturne baštine. Gotov da ne postoji naselje koje na svojem teritoriju nema neki spomenik prošlih vremena koji nerijetko seže još u doba antike.

Regija Dalmacije iznimno je bogata materijalnom i nematerijalnom kulturnom baštinom, a o značaju kulturne baštine Dalmacije dovoljno govori činjenica kako se brojne znamenitosti nalaze pod zaštitom UNESCO-a. Točnije, od sveukupno 27 dobara koja se u Hrvatskoj nalaze pod zaštitom UNESCO-a, njih 13 pripadaju regiji dalmacije.

Među materijalnim dobrima pod zaštitom UNESCO-a nalaze se⁷²:

1. Stari grad Dubrovnik
2. Dioklecijanova palača i srednjovjekovni Split
3. Povijesna jezgra Trogira
4. Katedrala Sv. Jakova i tvrđava sv. Nikole u Šibeniku
5. Starogradsko polje na Hvaru

⁶⁹ Nin, *Ljekovito blato*, dostupno na: <https://www.nin.hr/hr/prirodna-bastina/ljekovito-blato> (preuzeto 18.08.2024.)

⁷⁰ Privatni smještaj (2022). *Zdravstveni turizam Kvarnera i Dalmacije*, dostupno na: <https://portal.privatnismjestaj.hr/clanak/zdravstveni-turizam-kvarnera-i-dalmacije> (18.08.2024.)

⁷¹ Central Dalmatia, *Zdravstveni turizam*, dostupno na: <https://www.dalmatia.hr/hr/zdravstveni-turizam/> (preuzeto 18.08.2024.)

⁷² Magic Croatia, *Popis materijalne i nematerijalne baštine pod UNESCO-om u Hrvatskoj*, dostupno na: <https://magic-croatia.hr/popis-materijalne-i-nematerijalne-bastine-pod-unesco-om-u-hrvatskoj/> (preuzeto 18.08.2024.)

6. Venecijanski obrambeni sustav 16. i 17. stoljeća (Zadar i utvrda Sv. Nikole u Šibeniku)

Osim spektakularne materijalne baštine, na popisu UNESCOVE zaštićene baštine iz regije Dalmacije dolaze i zanimljivi narodni običaji⁷³:

1. **Ojkanje** – predstavlja poseban način pjevanja slogova hoj, voj i oj koje je specifično za područje Dalmatinske zagore te predstavlja najstarije pjevanje u hrvata. Uzvik “oj”prenio bi vjetar i na taj su se način susjedi upozoravali na opasnost od vukova prilikom čuvanja ovaca. Pjesma bi nastala nakon što bi s drugog brda drugi pastir potvrdio da je dobio poruku. Neki su na taj način tražili i svoje stado ovaca po obroncima planina.
2. **Klapsko pjevanje** – predstavlja vještinu višeglasnog pjevanja bez instrumenata i pratnje (*a capella*). Svoju tradiciju vuče iz mediteranskog kulturnog kruga pa je samim time i zastupljeno u Dalmaciji, posebice u njezinim priobalnim dijelovima i otocima. Ondje su se momci okupljali u klape i pjevali u društvu s prijateljima. Običaj je nalagao da pjesmu pokrene jedan pjevač, a ostali ga potom slijede.
3. **Nijemo kolo s područja Dalmatinske zagore** – u pitanju je ples koji se pleše bez pratnje glazbe. Teški, ali posve ritmični udarci opanaka, tradicionalne kožne obuće po plesnom podiju naznake su plesačima, da se u kružnom kretanju ubrza ili uspori korak. Nijemo kolo se izvodilo na tradicionalnim proslavama lokalnih svetaca, a momak koji je plesao do djevojke i povremeno je uvodio u kolo dao bi svima do znanja da je riječ o zavođenju i da ta djevojka pripada upravo njemu.
4. **Sinjska alka** – svakako jedno od najznačajnijih dijela nematerijalne baštine koje svoj značaj duguje tradiciji koja se održala još od 1751. godine. Točnije, Sinjska alka predstavlja viteški turnir koji se svake godine u Sinju održava u spomen herojskog otpora kojim su sinjski vojnici 1715. godine obranili svoji grad od navale 60.000 turskih vojnika. Unatoč višestruko brojnijoj vojsci, sinjski alkari su izvukli bitku kojoj u čast svake godine jašu konja stazom dugom 160 metara sa srednjovjekovnim oružjem u ruci (kuburama i toljagama) kojima nastoje pogoditi alku „u sridu“ .

⁷³ ibidem

5. **Čipkarstvo** – iako je ova tradicija prisutna i u ostalim hrvatskim regijama osim Dalmacije, potrebno ju je navesti kao važan dio dalmatinske kulturne baštine koja se već stoljećima njeguje kao tradicija u manjim ruralnim mjestima. Posebno značajne su Paška čipka i Hvarska odakle je ova tradicija i potekla.
6. **Procesija „Za Križen“ na otoku Hvaru** – u povorci „Za Križen“, članovi bratovštine predvođeni križonošom u noći s Velikog petka na Veliki četvrtak kreću iz Jelse na procesiju kroz noć uz svjetlost voštanih svijeća te popraćeni vjerskim pjesmama. Križonoša cijelu noć nosi križ iz svoje matične župe kroz okolna mjesta na svojevrsnom križnom putu, da bi se u zoru križ svečano vratio na mjesto polaska procesije. Ovo je posebna čast za brojne vjernike, posebice za križonošu koji čeka na ovu čast godinama.
7. **Fešta sv. Vlaha u Dubrovniku** – ova jedinstvena fešta održava se još od 1045. godine te se slavi na jednak način – katoličkim obredima i veličanstvenom procesijom na ulicama stare gradske jezgre. Početak tradicije datira još u 10. stoljeće, a temelji se na legendi prema kojoj je svetac Vlaho prilikom mletačke opsade grada pomogao Dubrovčanima da obrane svoju Slobodu.

Već sama lista zaštićene baštine nudi dovoljno zanimljivosti koje će potaknuti sve turiste motivirane kulturnim nasljeđem na dolazak u ovu regiju. Međutim, važno je napomenuti kako su ovo tek dijelovi bogate baštine koju ova regija sadrži, a koji su prisutni na svakom koraku u ovoj regiji. Svaki veći grad u Dalmaciji nastao je na temelju antičkih jezgri, a običaji koji su se provodili čvrsto se drže do danas u brojnim sferama života, posebice gastronomiji.

4.1.6 Gastronomski turizam

Raznolikost dalmatinske kuhinje koja varira između jela prepunih morskih plodova poput brodeti i rižota, pa sve do vrhunskih mesnih delicija poput pašticide i pršuta ovoj su regiji dodijelili titulu jedne od najzdravijih u Europi što je prepoznao i UNESCO i svrstao dalmatinsku kuhinju na reprezentativnu listu svjetske nematerijalne kulturne baštine⁷⁴.

⁷⁴ Putni kofer, *Za prste polizati: najbolja autohtona dalmatinska jela koja osvajaju na prvi pogled*, dostupno na: <https://putnikofer.hr/hrana-i-recepti/autohtona-dalmatinska-jela/> (preuzeto 18.08.2024.)

Najpoznatija jela Dalmacije svakako su crni rižoto, brudet, šporki makaruni, pršut, kamenice i dagnje, soparnik, paški sir, pašticada, riba na gradele i peka⁷⁵. Po pitanju vina, ova je regija tipična mediteranska regija u kojoj su gotovo sve sorte autohtone. „Vinska regija Dalmacije podijeljena je na Sjevernu dalmaciju, Srednju i Južnu Dalmaciju te Dalmatinsku zagoru uz izdvojenu posebno zaštićenu oznaku izvornosti Dingač“⁷⁶. U Dalmaciji prevladavaju crna vina, no glavni adut otoka Korčule su bijela vina među kojima su najpoznatiji Grk bijeli i autohtona korčulanska sorta Pošip – vino blistave, slamnato-žute boje, visokih alkohola i osebnih okusa⁷⁷.

4.1.7 Ostali oblici selektivnog turizma u Dalmaciji

Također prisutni, no ne u dovoljnoj mjeri kako bi se istaknuli nad ostalim oblicima selektivnog turizma, u Dalmaciji su prisutni još ekoturizam, sportski turizam i turizam događanja.

Ekoturizam prvenstveno je rezerviran za Nacionalne parkove Mljet, Kornati i Krka, te parkove prirode i prirodne rezervate.

Ponuda događanja u ljetnim mjesecima u Dalmaciji dovoljno je bogata za zadovoljenje različitih tipova posjetitelja koji su motivirani manifestacijama, a mnoge od njih bilježe tradiciju radi kojih ujedno spadaju i u kulturni turizam. Jedna od takvih manifestacija je već spomenuta Sinjska Alka, a u posljednjih nekoliko desetljeća važno mjesto na popisu događanja zauzele su Dubrovačke ljetne igre. Za ljubitelje suvremene kulture, svakako je značajan glazbeni festival Ultra Europe koji se održava u Splitu.

Sportski turizam kao i u ostalim regijama Hrvatske prvenstveno je fokusiran na ponudu sadržaja i resursa koji će omogućiti pripreme i rekreativno bavljenje sportom. Većina ponude sportskog turizma sastavni je dio ponude objekata masovnog turizma, a sportska događanja koja privlače veliki broj turista prvenstveno su amaterskog ili poluamaterskog karaktera poput humanitarne utrke Wings for Life, koja se održava u Zadru.

⁷⁵ Live Cam Croatia, *Top 10 jela Dalmacije 2018 godine*, dostupno na: <https://www.livecamcroatia.com/7/blog/top-10-jela-dalmacije> (preuzeto 18.08.2024.)

⁷⁶ Vina Croatia, *Vinogradarske regije i sortimenti*, dostupno na: <https://vinacroatia.hr/vinogradarske-regije-i-sortiment/dalmacija/> (preuzet 18.08.2024.)

⁷⁷ ibidem

4.2 Selektivni turizam Istre i Kvarnera

Regija Istre i Kvarnera, osim što dijeli brojne sličnosti s regijom Dalmacije, izdvaja se po brojnim specifičnostima koje se odražavaju na ponudu selektivnog turizma. Specifičnosti koje svakako treba istaknuti su blizina regije srednje europske koja se značajno odrazila na kulturu ove regije kroz višestoljetne prevlasti koje su vladale na ovom teritoriju te koje su se učestalo izmjenjivale te pritom donosile potpuno drugačiju kulturu i narodne običaje.

„Ova regija izgleda kao da ju je naslikao najmaštovitiji umjetnik: bogato razvedena obala s bujnim mediteranskim raslinjem čini savršeni sklad sa slikovitim otocima, a u pozadini se izdižu snježni planinski vrhovi Gorskog Kotara i Like. Kontrasti između mondene obale, uspavanih otoka i uzbudljivog planinskog područja, kao i velika razlika u klimi ovdje najbolje dolaze do izražaja“⁷⁸.

4.2.1 Ruralni turizam Istre i Kvarnera

Ruralni turizam u Istri i Kvarneru zauzima značajno mjesto, a značaj je dodatno bio potaknut u počecima razvoja ovog oblika turizma. Točnije, razvoj ruralnog turizma u Istri započeo je 1990-ih godina, a njegov snažniji razvoj započeo je 1997. godine kada je Turistička zajednica Istarske županije započela s intenzivnom promocijom ovog oblika selektivnog turizma⁷⁹.

U Istri, ruralni turizam prevladava u unutrašnjim predjelima iako je i na urbaniziranoj obali moguće pronaći još poneko utočište autohtone tradicije. Središnji dio Istre karakteriziraju povijesni gradići i sela koja krase bogato povijesno, arhitektonsko i kulturno nasljeđe u ruralnom krajoliku. Takav ambijent posjetiteljima nudi mir, tišinu i prirodne ljepote koje se protežu preko brdovitog reljefa i sežu sve do obale. Sama ponuda ruralnog turizma u Istri je iznimno šarolika. Turistima su na raspolaganju modernizirane tradicionalne kuće koje u suvremenim uvjetima nude brojne atrakcije poput bazena, teretana, terena za tenis i sl. Istovremeno, ponuda ruralnog turizma

⁷⁸ Rural Koncept, *Seoski turizam Kvarnera i Kvarnerskog zaljeva*, dostupno na: <http://www.rural-koncept.hr/hr/destinacije/kvarner/> (preuzeto 19.08.2024.)

⁷⁹ Brščić, K. (2023). *Ruralni turizam*, Istrapedia, dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/939/ruralni-turizam> (preuzeto 19.08.2024.)

posjetiteljima ovog poluotoka omogućiti će da naprave istinski korak u prošlost i dožive tradiciju točno onakvom kakva je napuštena pred izazovima modernih vremena⁸⁰.

Iako radi geografskog položaja koji se odrazio na reljef Kvarnera, ovu regiju krasi nešto drugačija klimatska, vegetativna i tradicionalna obilježja, u pogledu ponude ruralnog turizma Kvarner itekako ima što za ponuditi svojim posjetiteljima.

Ruralni turizam na Kvarneru je prisutan na kopnu, a posebno atraktivan na otocima. Ponuda ruralnog turizma ove regije bazira se na autentičnim kućama na selu i agroturizmima u prirodi koji donose poseban doživljaj sela i seoskog načina života. Dodatna posebnost leži u „selima na moru“, odnosno malim ribarskim mjestima koja su sačuvala svoj duh suživota s morem. Šarolik i bogat reljef koji krasi ovu regiju omogućuje posjetiteljima jedinstven pogled kroz prozor gotovo svakog seoskog domaćinstva te otkriva prekrasne uređene vrtove, zelenila i vinograde. Osim autohtonih sela, ponuda ruralnog turizma Kvarnera uključuje brojne puteljke, biciklističke staze te vinske ceste i puteve maslinovog ulja kako bi svi zaljubljenici u prirodu pronašli nešto za sebe⁸¹.

4.2.2 Vjerski turizam Istre i Kvarnera

„Kvarner je često odredište vjernika. Njihov je najčešći cilj grad Rijeka odnosno Svetište Majke Božje Trsatske, najstarije hrvatsko marijansko svetište s kontinuiranim štovanjem Majke Božje koje postoji od 1291. godine“⁸². Osim Trsata koji se nalazi na istočnom dijelu grada Rijeke, značajno svetište za sve vjernike katoličke vjeroispovijesti smješteno je na otoku Rabu u mjestu Lopar⁸³.

Za razliku od Kvarnera, ponuda vjerskog turizma u Istri slabije je zastupljena radi manjka sakralnih objekata od istaknute važnosti za vjernike. Međutim, to ne znači da Istra nema što ponuditi turistima koji su prvenstveno motivirani vjerskim razlozima za odlazak na putovanje.

⁸⁰ ibidem

⁸¹ Travel Tourist, *Agroturizam Kvarner*, dostupno na: <https://travel-tourist.com/destination/agroturizam/kvarner#readmore> (preuzeto 19.08.2024.)

⁸² Kvarner, *Vjerski turizam*, dostupno na: http://www.kvarner.hr/turizam/sto_raditi/Kulturna_bastina/Vjerski_turizam (preuzet 19.08.2024.)

⁸³ ibidem

Katolička povijest Istre na ovaj je poluotok ostavila baštinu koju sačinjava oko 1500 crkvi. Među važnim vjerskim mjestima su crkva Sv. Blaža u Vodnjanu, crkva Sv. Eufemije u Rovinju, Eufrazijeva bazilika u Poreču, Pavlinski samostan u Sv. Petru u šumi, crkva Majke Božje od zdravlja u Hreljićima, Sv. Foška u Batvačima i mnoga druga⁸⁴.

4.2.3 Nautički turizam Istre i Kvarnera

Iako je prilikom analize selektivnih oblika turizma u Dalmaciji ustanovljeno kako ta regija uvelike prednjači u nautičkom turizmu, kako po broju luka nautičkog turizma tako i po pitanju broja dolazaka i noćenja charter plovila, Istra i Kvarner jedina je preostala regija koja može ponuditi ovakav oblik selektivnog turizma. I to čini prilično aktivno.

U Istri je nautičarima trenutno na raspolaganju 16 luka namijenjenih nautičkom turizmu⁸⁵:

1. Marina Porto Volme
2. ACI Umag
3. Marina Nautica, Novigrad
4. Marina Parentium, Poreč
5. Marina Čever-Porat
6. Marina Poreč
7. Marina Funtana
8. Marina Vrsar
9. ACI Rovinj
10. Marina Valalta
11. ACI Pula
12. Marina Polesana
13. Marina Veruda
14. Port Bunarina
15. ACI pomer, i

⁸⁴ Istra.hr, *Pronađite duhovni mir u Istri*, dostupno na: <https://www.istra.hr/hr/dozivljaji/kultura/pronaite-duhovni-mir-u-istri> (preuzeto 19.08.2024.)

⁸⁵ Istra.hr, *Marine*, dostupno na: <https://www.istra.hr/hr/informacije/planiranje-putovanja/turisticki-uredi/marine> (preuzeto 19.08.2024.)

16. Port NP Brijuni

Uz navedenih 16, u regiji Istre i Kvarnera nalazi se još nekoliko marina smještenih u Kvarnerskom predjelu⁸⁶:

1. ACI Marina Opatija
2. Marina Mali Lošinj
3. ACI Marina Rab
4. Marina Punat

Dakle, ponuda nautičkog turizma u Istri i Kvarneru je sveprisutna i posjetiteljima nudi opciju krstarenja obalom uz mogućnost brzog i čestog mijenjanja mjesta za sidrenje.

4.2.4 Zdravstveni turizam Istre i Kvarnera

Veza između hrvatskog turizma i zdravstva nalazi se upravo na Kvarneru. Osim što je prvi vid organiziranog turizma začet upravo na Kvarneru, on se izravno povezuje s lječilišnim turizmom.

Naime, „Razvoj suvremenog turizma u Hrvatskoj pratimo od 1844. godine, kad je u Opatiji izgrađena *Villa Angiolina*, čiji vlasnik je bio izuzetno gostoljubiv pa su u ovoj vili boravili brojni uglednici onoga doba, uključujući i austrijsku caricu Mariju Anu“⁸⁷. Osim što je vila kao dio sadržaja imala bazen punjen morskom vodom, nedugo nakon njezinog otvaranja došlo je do proglašenja Opatije lječilištem nakon čega je uslijedilo otvaranje hotela i ugostiteljskih objekata namijenjenih turistima.

Danas je ponuda lječilišnog turizma u ovoj regiji dobro razvijena, a glavnu prednost donosi pristupačnost srednjoj europskoj u kojoj su cijene medicinskih usluga značajno skuplje. U ponudi prevladavaju dentalni i fizikalni centri, a dodatna ponuda spa i wellness tretmana dostupna je u gotovo svakom boljem hotelu ili odmaralištu.

⁸⁶ Croatia Yacht Charter, *Marine na Kvarneru*, dostupno na: <https://www.croatia-yacht-charter.com/hr/kvarner.asp> (preuzeto 19.08.2024.)

⁸⁷ Dobrota, A. (2019). *Kratka povijest turizma u Hrvatskoj*, dostupno na: <https://www.cimerfaj.hr/aktualno/povijest-turizma-hrvatska> (preuzeto 19.08.2024.)

4.2.5 Kulturni turizam Istre i Kvarnera

Najduža turistička tradicija koju Kvarner posjeduje te uzbudljiva povijest koja je stoljećima mijenjala načine života ove regije danas posjetiteljima nudi brojne spomenike na prošla vremena.

Kulturni turizam Istre i Kvarnera visoko je razvijen te je sastavni dio gotovo svake turističke ponude. Gotovo da je nemoguće posjetiti ovu regiju a da se kratko ne zastane pred nekim spomenikom kulturne baštine koji priča priču o nekim prošlim običajima i vremenima.

Znamenitosti koje će oduševiti posjetitelje Istarskog poluotoka svakako su⁸⁸:

1. Pulska Arena
2. Dvigrad –zidine srednjovjekovnog gradića u središnjoj Istri
3. Eufrazijeva Bazilika pod zaštitom UNESCO-a
4. Kuća fresaka u Draguču (mjestu nedaleko od Cerovlja)
5. Staza glagoljice koja se proteže od Roča do Huma

Uz ove, Istra se može pohvaliti brojnim drugim kulturnim atrakcijama poput Šandalja, starih jezgri priobalnih gradova poput Rovinja, Poreča, Novigrada i Umaga te pitoresknim gradićima Grožnjanom i Motovunom.

4.2.6 Gastronomski turizam Istre i Kvarnera

Istra i Kvarner dvije su hrvatske regije smještene na samom sjeveru Jadranskog priobalnog područja zemlje. Kao takve, u svojoj gastronomskoj ponudi uvelike su izložene onim namirnicama i sastojcima koji dolaze iz mora ili su dijelom mediteranske faune. Samim time, gastronomska baština Istre i Kvarnera zasniva se na mediteranskoj kuhinji koja ima brojne doticajne točke s ostalim mediteranskim kuhinjama poput talijanske, grčke ili španjolske.

Općenito govoreći, „mediteranska je kuhinja globalan pojam koji su dosta kasno proširili nemediteranski Europljani“⁸⁹. „Ta kuhinja, premda veoma stara, iste

⁸⁸ Istra.hr, *Top 5 atrakcija za ljubitelje kulture u Istri*, dostupno na: <https://www.istra.hr/hr/dozivljaji/kultura/top-5-atrakcija-za-ljubitelje-kulture-u-istri> (preuzeto 19.08.2024.)

⁸⁹ Rittig Beljak, N. i Ognjenović, B. Neodoljiva hrvatska, poglavlje, str. 132

karakteristike ima stoljećima a u cijelosti poštuje suvremene nutricionističke trendove u pripremanju jela. U tom podneblju jede se mnogo ribe i morskih plodova, janječeg, ovčjeg i kozjeg mesa, kultiviranog i divljeg povrća te maslinovog ulja. Riba i meso peče se na gradelama, a povrće se priprema kratkim kuhanjem u vodi⁹⁰.

Naspram ovih uobičajenih elemenata mediteranske kuhinje, za Istru je još specifično i kako ima dosta primjesa kontinentalnih kuhinja koji se osjete i u Rijeci i u Zadru, jer su duži period bili pod vlašću Habsburgovaca.

Jedno od popularnijih jela svakako je tjestenina koja se i danas nastoji pripremiti kod kuće. Primjerice, istarski fuži nadaleko su poznati kao i krčke šurlice. Istra u novije vrijeme ugrađuje svoje tartufe, gljive iz motovunske šume, u brojne preljeve uz tjesteninu, ali ih također poput parmezana posipa po tijestu ili dodaje kajgani uz malo sira. Najjednostavniji preljev, šalša od pomidora, ispit je kulinarske vještine uzduž jadranskog predjela hrvatske, pa tako i Dalmatiniki, Istranki i otočanki⁹¹.

4.2.7 Ostali oblici selektivnog turizma Istre i Kvarnera

Prirodne ljepote koje su dobro očuvane na Istri i Kvarneru dodatno su pod povećalom nadležnih službi koje nastoje očuvati njihove prirodne ljepote u izvornom obliku. U ponudi ekoturizma Istre i Kvarnera svakako se ističe Nacionalni Park Brijuni koji posjetiteljima nudi jedinstveno iskustvo uživanja u netaknutoj prirodi koja je ujedno i stanište brojnih zaštićenih vrsta.

Sportski turizam ove regije prvenstveno je usmjeren na posjetitelje koji dolaze kako bi se bavili sportom na individualnoj rekreacijskoj razini, a znatno u manjoj mjeri na profesionalni sport i posjetitelje koji na destinaciju dolaze sudjelovati u takmičenjima ili promatrati takmičenja.

Ponuda sportskog turizma uglavnom se odvija u zatvorenim resortima koji svojom infrastrukturu omogućuju rekreaciju i tjelovježbu te sportske pripreme profesionalnih sportaša. Profesionalna sportska događanja uglavnom su ograničena na lokalne klubove, no zato je za sve rekreativce dostupan pregršt sportskih

⁹⁰ Ivanović, S. (1998). Kuharstvo 3, Školska knjiga, Zagreb, str. 134

⁹¹ ibidem

dogaćanja i aktivnosti poput bicikliranja, ronjenja i plivanja, polumaratona i maratona, kajaking, jedrenje, hiking, razni adrenalinski parkovi, golf i sl.

Turizam događanja u Istri i Kvarneru uglavnom je rezerviran za ljetne mjesec u kojima turisti mogu uživati u bogatoj ponudi različitih tipova javnih manifestacija i događanja poput glazbenih koncerata i Pula Film Festivala te brojnih lokalnih manifestacija.

4.3 Selektivni turizam središnje Hrvatske

Regiju središnje Hrvatske karakteriziraju posve drugačija klimatska i reljefna obilježja od prethodno analiziranih regija što se odražava i na život stanovništva koji se preslikava na ponudu selektivnog turizma ove regije.

„U krajevima sjeverno od Save najviše je oborina u svibnju i lipnju, a sekundarni maksimum pada u jesen, dok je južno od Save maksimum u jesen. Snijeg se zadržava na tlu 25–40 dana“⁹². Reljef obilježavaju „oblici uglavnom male energije reljefa i nagiba zemljišta do 200m visine“⁹³.

Geografski položaj ove regije koji se odrazio na klimu i gospodarske procese, ovu je regiju sačuvao od masovnog turizma pa se danas svi prisutni oblici turizma mogu svrstati u određenu kategoriju selektivnog turizma. Međutim, i njihova prisutnost je znatno manje zastupljena, poneki oblici uopće nisu dostupni te je generalno kompleksnost ponude znatno niža u usporedbi s ponudom Istre i Kvarnera te Dalmacije.

4.3.1 Ruralni turizam središnje Hrvatske

U regiji središnje Hrvatske koju je u velikoj mjeri zaobišao masovni turizam te u kojoj su brojni procesi urbanizacije pritjecali slabijim intenzitetom, ruralni turizam istaknuli su kao prevladavajući oblik turizma danas.

⁹² HR VRIJEME, *Klima Hrvatske*, dostupno na: <https://vrijeme-info.weebly.com/klima.html> (preuzeto 19.08.2024.)

⁹³ Hrvatska enciklopedija (2021), *Hrvatska*, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/26390> (preuzeto 19.08.2024.)

Ponuda ruralnog turizma središnje hrvatske odvija se u selima raspršenim po prirodnim bogatstvima ove regije. Posjetitelji su u mogućnosti okušati se u različitim aktivnostima poput vožnje kanuima, birdwatching, teambuilding, piknik, posjet interpretacijskim centrima i etnozbičkama učinit će vaš boravak na selu – odmorom za dušu i tijelo⁹⁴.

4.3.2 Gastronomski turizam središnje Hrvatske

Na kuhinju sjevernih krajeva najviše je utjecala austrougarska kuhinja, a među jelima će se naći i „obična“ pučka jela i ona koja su se pripremala u dvorcima zagorskih plemićkih obitelji⁹⁵.

U gastronomskom nasljeđu predjela sjeverne i sjeverozapadne Hrvatske prevladavaju jednostavna jela. „Kruh se uglavnom peče od kukuruza, ječma ili mješavina oba ova sastojka, a kolači su kakvoćom često veoma slični kruhu (kukuružnjača - od kukuruza; periača, zelevanka, buhtli, krafne, orahnjača i makovnjača). Obilje je jela od tjestenine, mliječnih proizvoda (uglavnom od kravljeg mlijeka), kao i mnogo povrća (grah, krumpiri, kupus, itd.), često pomiješanog s mesom u juhu (tikvice, krastavci, mahune, grah, ljeti i grašak, i grah s kiselim zeljem zimi, grah s ječmom) i salata (svježi krastavci s kiselim vrhnjem i češnjakom, zelena salata, salata od rajčica, paprike i luka). Ovdje se zimnica još uvijek pripravlja na tradicionalni način (kiseli kupus, krastavci kuhani u octu, kisele paprike, cikla, kao i slatka jela - džem od šljiva, džem od šipka, flaširano voće, itd.). Kao što se kuhinja na jugu razlikuje od otoka do otoka, tako i u ovom dijelu zemlje, jela se razlikuju od područja do područja⁹⁶.

4.3.3 Kulturni turizam središnje Hrvatske

Kulturna baština središnje Hrvatske ponosi se ostavštinom iz vremena Baroka u kojoj je došlo do naglog razvoja sjevernih predjela ove regije. „Središnja Hrvatska nudi

⁹⁴ Croatia.hr, *Središnja Hrvatska*, dostupno na: <https://croatia.hr/hr-hr/ruralni-turizam/sredisnja-hrvatska> (preuzeto 20.08.2024.)

⁹⁵ Gault & Millau (2018). *Tradicionalna hrvatska jela dio treći: Zagorje i Međimurje*, dostupno na: <https://hr.gaultmillau.com/news/tradicionalna-hrvatska-jela-dio-tre%C4%87i--zagorje-i-me%C4%91imurje> (preuzeto 20.08.2024.)

⁹⁶ Lotos Croatia, *Kuhinja sjeverne Hrvatske*, dostupno na <http://www.lotos-croatia.com/hr/hrvatska/2272/kuhinja-sjeverne-hrvatske/> (preuzeto 20.08.2024.)

jedinstvenu šetnju kroz povijest krapinskog pračovjeka“, baroknim gradom Varaždinom te uživanje u srednjovjekovnim dvorcima Trakošćan, Veliki tabor ili Dvorac Oršić⁹⁷.

4.3.4 Zdravstveni turizam središnje Hrvatske

Zdravstveni turizam središnje Hrvatske dobro je razvijen te se temelji na prirodnim bogatstvima termalnih voda koja je u neke toplice smještene u ovoj regiji svrstala u prvih deset u Europi po kvaliteti⁹⁸.

Najboljim objektima zdravstvenog turizma u kategoriji toplica, u ovoj regiji proglašeni su⁹⁹:

1. Spa & Golf Resort Sveti Martin
2. Stubičke toplice
3. Daruvarske toplice
4. Krapinske toplice
5. Varaždinske toplice
6. Terme tuhelj
7. Terme Topusko
8. Terme Jezerčica

4.3.5 Ostali oblici selektivnog turizma središnje Hrvatske

Jasno je kako nautički turizam nije prisutan u ovoj regiji. Međutim, važno je napomenuti kako i tu postoji potencijal za stvaranje luka riječnog turizma koje će obogatiti ponudu ove regije. Nadalje, sportski turizma rezerviran je za privatne objekte koji nude sadržaj za sportsku rekreaciju i rehabilitaciju.

⁹⁷ Croatia.hr, *Središnja Hrvatska*, dostupno na: <https://croatia.hr/hr-hr/regije/sredisnja-hrvatska> (preuzeto 20.08.2024.)

⁹⁸ Croatia.hr, *Središnja Hrvatska – Mineralne vode među najboljima u Europi*, dostupno na: <https://croatia.hr/hr-hr/zdravlje-i-wellness/sredisnja-hrvatska-mineralne-vode-medu-najboljima-u-europi> (preuzeto 20.08.2024.)

⁹⁹ Jutarnji List (2010), *Top 8 toplica sjeverne i središnje Hrvatske*, dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/top-8-toplica-sjeverne-i-sredisnje-hrvatske-2121864> (preuzeto 20.08.2024.)

Izuzme li se iz ove analize grad Zagreb, turizam događanja također je rezerviran za ljetne mjeseci u kojima se održavaju pretežito tradicionalne manifestacije posvećene očuvanju lokalne tradicije i narodnih običaja. Zagreb svojim posjetiteljima nudi brojna događanja tokom cijele godine koja uključuju koncerte stranih izvođača, konferencije, sportska događanja i nezaobilazni Zagrebački Advent.

4.4 Selektivni turizam Slavonije

Smještena na krajnjem istoku Hrvatske, Slavonsku regiju u političkom smislu ograđuju granice triju država s istočne, sjeverne i južne strane te regija središnje Hrvatske s zapadne strane. Reljefno prevladavaju nizinski predjeli nastali, između ostalog, naplavlivanjem sedimenta koji su donosile rijeke Sava, Drava i Dunav koje čine prirodnu geografsku granicu ove regije. Nizinski reljef utjecao je i na klimu ove regije koju karakteriziraju topla i često suha ljeta s temperaturama koje dosežu i do 35°C, te hladne zime često praćene snježnim padalinama¹⁰⁰.

Geografski položaj i podneblje koje je prvenstveno pogodno za poljoprivredne aktivnosti te iseljavanja stanovništva uslijed ratnih zbivanja, doprinijeli su znatnom zaostajanju razvoja turizma ove regije u odnosu na ostale dijelove Hrvatske. Ipak, danas se turizam u Slavoniji uspješno razvija te se ova regija može pohvaliti kako je selektivni turizam zastupljeniji od masovnog turizma.

4.4.1 Ruralni turizam u Slavoniji

Zahvaljujući svojoj slavnoj agrarnoj prošlosti i visokom udjelu ruralnog područja, ruralni turizam prevladao je kao najzastupljeniji oblik selektivnog turizma Slavonije¹⁰¹. U svojim dugim i ravnim selima koja krasi vrtovi, voćnjaci, polja i pašnjaci¹⁰², svojim posjetiteljima nudi priliku uživati u miru nenapućenih mjesta.

¹⁰⁰ Hrvatska enciklopedija (2021). *Slavonija*, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/slavonija> (preuzeto 20.08.2024.)

¹⁰¹ Croatia.hr, *Slavonia*, dostupno na: <https://croatia.hr/en-gb/rural-tourism/slavonia> (preuzeto 20.08.2024.)

¹⁰² ibidem

Osim mira i uživanja u smjeloj i netakutoj prirodi, posjetitelji ruralnog turizma imaju priliku uključiti se u brojne aktivnosti zajedno s domaćinima i na taj način u potpunosti upoznati život slavonskih sela. Primjerice, moguće je sudjelovati u poljoprivrednim aktivnostima, voziti se kočijom, sudjelovati u izradi raznih predmeta na potpuno tradicionalan način, sudjelovati u kulinarskim prezentacijama, jahati, promatrati ptice, pješačiti, biciklirati, i još mnogo toga¹⁰³.

Neki od objekata koji su se posebno istaknuli po ruralnom turizmu u ovoj regiji su¹⁰⁴:

- Seosko gospodarstvo Ivica i Marica, Karnac
- Etno restoran Baranjska kuća, Karanac
- Seosko gospodarstvo Salaš, Gornji Bogičevci
- Etno kuća Snašini kućari, Gradište
- OPG Barbarić, Ilok.

4.4.2 Zdravstveni turizam u Slavoniji

Zdravstveni turizam pronašao je svoju stratešku poziciju u Slavoniji radi blizine središnje Europe u kojoj su cijene znatno skuplje, niskih ulagačkih i operativnih troškova za ponuđače usluga zdravstvenog turizma te prirodni ambijent pogodan za rehabilitaciju.

Ponuda zdravstvenog turizma Slavonije pretežito se temelji na termalnim i spa destinacijama poput Bizovačkih toplica i Toplica Lipik. U ponudi se još nalaze i brojne specijalizirane poliklinike te rehabilitacijski i wellness centri.

4.4.3 Gastronomski turizam u Slavoniji

„Suvremeni jelovnik slavonske, kakav je poznat do naših dana, mogli bismo ugrubo podijeliti na građanski i seoski. Daljnja podjela bila bi na ugostiteljske i obiteljske obroke. Prema toj podjeli seoska prehrana prevladavala je sve do polovice 20. stoljeća, jer su slavonski stanovnici pretežito bili seljaci, dok nam blagovanje klera, građanske i plemićke sredine ovih krajeva, daje pravo govora o gastronomskim

¹⁰³ Croatia.hr, *Slavonija*, dostupno na: <https://croatia.hr/hr-hr/ruralni-turizam/slavonija> (preuzeto 20.08.2024.)

¹⁰⁴ Lupilu (2021). *Ruralni turizam u Hrvatskoj – Najbolja mjesta po regijama*, dostupno na: <https://lupilu.hr/obiteljski-zivot/ruralni-turizam/> (preuzeto 20.08.2024.)

dosezima te tzv. visoke kuhinje (tzv. haut cuisine). Temelj saznanja o regionalnoj kuhinji počiva na prehranbenim navikama seoskog stanovništva prije više od sto godina¹⁰⁵.

Bez obzira je li riječ o jelima koja se mogu svrstati u seoska ili građanska, slavonsku kuhinju moguće je generalno opisati kao kuhinju koja ima okus po tradiciji. Tome svjedoče specijaliteti poput čobanca, ribljeg paprikaša, šunke, kulena i kulenove seke, salenjaka pripremljenih na tradicionalna način od svinjske masti, pite savijače punjene jabukama i orasima ili jela smiješnog naziva - ukusnih poderanih gaća¹⁰⁶.

4.4.4 Ekoturizam u Slavoniji

Iako se u ovoj regiji ne nalazi niti jedan nacionalni park, Slavonija raspolaže dovoljnom količinom prirodnih bogatstva koja će oduševiti sve istinske ljubitelje prirode.

Svakako najznačajnija destinacija ekoturizma u Slavoniji je prirodni rezervat Kopački rit. „Park obuhvaća močvarni prostor ušća Drave u Dunav kod Osijeka površine 238 hektara, koji je zbog nedostupnosti i izloženosti poplavama ostao u posve prirodnom stanju još od davnih vremena“¹⁰⁷.

4.4.5 Ostali oblici selektivnog turizma u Slavoniji

Turizam događanja i sportski turizam nažalost su većim djelom zapostavljeni u ovoj regiji. Iako regija nudi dobre uvjete za razvoj sportskog turizma, on je i dalje rezerviran za pojedine objekte koji su odlučili u svoju ponudu uvrstiti sportski sadržaj poput sportskih terena i dvorana za vježbanje.

¹⁰⁵ Rittig Beljak, N. i Ognjenović, B. . Neodoljiva hrvatska, poglavlje, str. 126

¹⁰⁶ Croatia.hr, *Hrana i piće – Slavonija*, dostupno na: <https://croatia.hr/hr-hr/hrana-i-pice/slavonija> (preuzeto 20.08.2024.)

¹⁰⁷ Croatia.hr, *Kopački rit*, dostupno na: <https://croatia.hr/hr-hr/priroda/kopacki-rit> (preuzeto 20.08.2024.)

Turizam događanja temelji se na tradicionalnim manifestacijama Osječkih ljetnih noći, Fišijade u Belišću te Međunarodnog festivala umjetničke tamburaške glazbe koji se odražava u Osijeku, Našicama i Đakovu¹⁰⁸.

¹⁰⁸ Privatni smještaj (2022). *Ljetne manifestacije u Slavoniji*, dostupno na: <https://portal.privatnismjestaj.hr/clanak/ljetne-manifestacije-u-slavoniji> (preuzeto 20.08.2024.)

5 Republika Hrvatska kao turistička destinacija

Republika Hrvatska istaknula se kao poželjna turistička destinacija na svjetskoj karti turizma. Svojom dugom tradicijom kojom je uspješno pratila razvoj turizma u Europi, svoju ponudu od samih početaka bazira na prirodnim resursima kojima raspolaže u obilju. U takvim uvjetima, razvoj turizma tekao je u skladu s svjetskim trendovima. Danas, kada su uočeni brojni negativni aspekti masovnog turizma koji je počivao na resursima mora, plaža i sunca.

Razvoj turizma koji je dosada pratio svjetske trendove te se kretao u smjeru masovnog turizma, danas je počeo pokazivati negativne aspekte prekomjernog iskorištavanja resursa i neodrživog gospodarenja njima. Kako je turizam najznačajniji gospodarski sektor Republike Hrvatske s najvećim postotnim udjelom u nacionalnom BDP-u, usmjeravanje Republike Hrvatske prema održivim oblicima turizma koji će omogućiti ostvarenje stabilnih prinosa od ove grane i u budućnosti, od neophodnog je strateškog značaja.

Pomoću strateškog analitičkog instrumenta SWOT analize moguće je utvrditi trenutno stajalište Hrvatske kao turističke destinacije. SWOT analiza Hrvatske kao turističke destinacije prikazana je u tablici 6.

Tablica 6: SWOT analiza Hrvatske kao turističke destinacije

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> • Bogata prirodna baština • Prirodna raznolikost • Bogata povijest i kultura • Razvijena infrastruktura • Duga tradicija turizma • Stabilne cijene • Prepoznatljiva gastronomija • Blizina središnje Europe 	<ul style="list-style-type: none"> • Sezonalnost • Ovisnost o masovnom turizmu • Nedostatak kvalificirane radne snage • Visoke cijene u usporedbi s konkurentskim destinacijama
Prilike	Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> • Razvoj održivog turizma • Ulaganje u selektivne oblike turizma • Diversifikacija ponude • Digitalizacija • Jačanje prometne povezanost s udaljenim emitivnim tržištima • Financiranje investicija u turizam iz Europskih fondova 	<ul style="list-style-type: none"> • Pojava novih atraktivnih destinacija • Rast popularnosti selektivnih oblika turizma za koje Hrvatska nema resurse • Globalna ekonomska nestabilnost • Zagađenje • Globalno zatopljenje • Betonizacija

Izvor: izradio autor

Iz prethodne SWOT analize moguće je utvrditi kako Hrvatska kao turistička destinacija raspolaže stabilnim snagama koje bi joj trebale omogućiti stabilan razvoj turizma i u budućnosti. Naravno, da bi se to ostvarilo potrebno je minimizirati slabosti s kojima se trenutno suočava, a to su prije svega sezonalnost i ovisnost o masovnom turizmu. Zahvaljujući prilikama koje stoje na raspolaganu a dolaze u vidu širenja na udaljena emitivna tržišta visoke ekonomske moći poput SAD-a, Kanade i Australije te usmjeravanjem turizma prema održivim selektivnim oblicima, moguće je predvidjeti stabilni razvoj hrvatskog turizma u budućnosti.

6 Zaključak

Retrospektivni pogled na razvoj turizma koji se odvio kroz 4 temeljne etape pokazuje kako se turistička ponuda bazira na kupovnoj moći turista, a čije potrebe kontinuirano nadilaze trenutno dostupnu ponudu turističkih usluga. Posljednja prekretnica usmjerila je potrebe i želje turista prema destinacijama koje okupljaju manji broj posjetioaca i koje su svojevrsna kontradikcija masovnom turizmu. Takva prekretnica pred destinacije je stavila zahtjevan, no nužan izazov u kojem trebaju pronaći optimalnu razinu iskorištavanja resursa u turističke svrhe, a da pritom uspješno zadovoljavaju različite profile gostiju koji teže ka jedinstvenom doživljaju i personaliziranom iskustvu.

Ograničavanje dostupnih resursa unutar skupa povezanih usluga od strane ponuđača turističkih usluga kao vid odgovora na najnovije potrebe turista rezultirao je pojavom selektivnog turizma. Osim što se na taj način nastoje zadovoljiti specifične potrebe turista, ovaj oblik istaknuo se i radi održivog karaktera koji predstavlja moguće rješenje za negativne učinke koje je masovni turizam desetljećima nanosio destinacijama, ali i čitavom ekosustavu planete.

Pred takvim izazovom našla se i Republika Hrvatska u kojoj masovni turizam zauzima najveći udio turističke ponude, a sam turizam čini granu s najvećim udjelom u nacionalnom BDP-u. Obzirom na važnost turizma za razvoj gospodarstva, s ciljem zadovoljavanja potreba suvremenih turista, Hrvatska je započela svoju transformaciju prema destinaciji selektivnog turizma. Analiza ponude selektivnog turizma pokazala je kako svaka regija raspolaže potencijalima za više od jednog oblika selektivnog turizma, no istovremeno pokazuje i kako postoji neravnomjerna raspodjela ponude između priobalnih i kontinentalnih regija, pri čemu veći dio i dalje zauzimaju priobalne regije u kojima je turizam već dovoljno razvijen.

Na osnovu ove analize moguće je zaključiti kako selektivni turizam zauzima relevantno mjesto u turističkoj ponudi Republike Hrvatske, no i kako iskorištavanje resursa u svrhu masovnog turizma može umanjiti mogućnosti daljnjeg razvoja selektivnog turizma, a time i daljnjeg razvoja turizma generalno.

Literatura

Knjige

1. Bartoluci, M., Čavlek, N. i sur. (2007). Turizam i sport – razvojni aspekti, Školska knjiga, Zagreb
2. Čavlek, N. i Vinković, B. (2001). Rječnik turizma, Masmedia, Zagreb
3. Demonja, D., i Ružič, P. (2010). Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima, Meridijani, Zagreb
4. Ferdinand, N. i Kitchin, P. (2012.), Events management: an international approach. Los Angeles: Sage
5. Geić, S. (2011). Menadžment selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, Split
6. Golja, T. (2017). Odabrane teme suvremenog menadžmenta u kulturi i turizmu, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula
7. Ivanović, S. (1998). Kuharstvo 3, Školska knjiga, Zagreb
8. Ivošević, D. (1995), Nautički turizam hrvatske, Novigrad
9. Lickorish, L. i Jenkic, C. (2006). Uvod u turizam, Ekokon, Split
10. Luković, T. i sur. (2015). Nautički turizam Hrvatske, Redak, Split
11. Rabić, B. (2013). Selektivni oblici turizma, Beograd, Visoka turistička škola strukovnih studija
12. Radišić, F. (1981). Turizam i turistička politika s ogledima na području istre, Istarska naklada, Pula
13. Rittig Beljak, N. i Ognjenović, B. Neodoljiva hrvatska, poglavlje
14. Smith, M.K.(2009.), Issues in Global Cultural Tourism, London: Routledge

Članci

1. Hegeduš, I., i Koščak, I. (2014). Vjerski turizam u Republici Hrvatskoj. Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, 5(2), 17-23.
2. Hitrec, T. (1997). Zdravstveni turizam-pojmovi i koncepcijski okvir. In Nepoznat skup (pp. 221-232).
3. Hodžić, M. KLIMA DIJELA JADRANSKE HRVATSKE (DALMACIJA) I BUDUĆNOST.

4. Krstulović, K., i Sunara, Ž. (2017). Utjecaj gastronomije na razvoj suvremenog turizma u Hrvatskoj. Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, 8(1), 33-38.
5. Luković, T. (2007). Nautički turizam–definicije i dileme. Naše more: znanstveni časopis za more i pomorstvo, 54(1-2), 22-31.
6. Mousavi, S. S., Doratli, N., Mousavi, S. N., i Moradiahari, F. (2016, December). Defining cultural tourism. In International Conference on Civil, Architecture and Sustainable Development (Vol. 1, No. 2, pp. 70-75).
7. Svržnjak, K., Šarić, M., Kantar, S., & Jerčinović, S. (2017). Obilježja ponude ruralnog turizma dalmatinskih turističkih regija. Agroecnomia Croatica, 7(1), 117-125.
8. Vizjak, A., i fakltet Opatija, H. (1993). Vjerski turizam kao novi oblik turizma. Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, str, 4.
9. YILDIZ, S., EFİLTİ, S., & SONUÇ, N. Evaluating the usage of GIS in municipalities: Antalya example. Zbornik naučnog skupa, 116.

Internet

1. Brščić, K. (2009). *Ruralni turizam*, Istrapedia, dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/939/ruralni-turizam> (preuzeto 04.06.2024.)
2. Brščić, K. (2023). *Ruralni turizam*, Istrapedia, dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/939/ruralni-turizam> (preuzeto 19.08.2024.)
3. Central Dalmatia, *Vjerski turizam*, dostupn na: <https://www.dalmatia.hr/hr/vjerski-turizam/> (preuzeto 18.08.2024.)
4. Central Dalmatia, *Zdravstveni turizam*, dostupno na: <https://www.dalmatia.hr/hr/zdravstveni-turizam/> (preuzeto 18.08.2024.)
5. Croatia Link: *Zdravstveni turizam, definicija, povijest i podjela*, dostupno na: http://croatialink.com/wiki/Zdravstveni_turizam:_definicija,_povijest_i_podjela (preuzeto 20.07.2024.)
6. Croatia Yacht Charter, *Marine na Kvarneru*, dostupno na: <https://www.croatia-yacht-charter.com/hr/kvarner.asp> (preuzeto 19.08.2024.)
7. Croatia.hr, *Hrana i piće – Slavonija*, dostupno na: <https://croatia.hr/hr-hr/hrana-i-pice/slavonija> (preuzeto 20.08.2024.)

8. Croatia.hr, *Kopački rit*, dostupno na: <https://croatia.hr/hr-hr/priroda/kopacki-rit> (preuzeto 20.08.2024.)
9. Croatia.hr, *Slavonia*, dostupno na: <https://croatia.hr/en-gb/rural-tourism/slavonia> (preuzeto 20.08.2024.)
10. Croatia.hr, *Slavonija*, dostupno na: <https://croatia.hr/hr-hr/ruralni-turizam/slavonija> (preuzeto 20.08.2024.)
11. Croatia.hr, *Središnja Hrvatska – Mineralne vode među najboljima u Europi*, dostupno na: <https://croatia.hr/hr-hr/zdravlje-i-wellness/sredisnja-hrvatska-mineralne-vode-medu-najboljima-u-europi> (preuzeto 20.08.2024.)
12. Dnevni Avaz (2014). *Vjernici pristižu na hodočašće u Meku*, <https://avaz.ba/globus/svijet/138589/vjernici-pristizu-na-hodocasce-u-meku> (preuzeto 27.06.2024.)
13. Dobrota, A. (2019). *Kratka povijest turizma u Hrvatskoj*, dostupno na: <https://www.cimerfraj.hr/aktualno/povijest-turizma-hrvatska> (preuzeto 19.08.2024.)
14. European Boating Industry (EBI). *Nautical tourism in the blue economy*, dostupno na: https://www.europeanboatingindustry.eu/images/Documents/Position_papers/EBI-position-paper---Nautical-tourism--blue-economy.pdf (preuzeto 18.07.2024.)
15. Gault & Millau (2018). *Tradicionalna hrvatska jela dio treći: Zagorje i Međimurje*, dostupno na: <https://hr.gaultmillau.com/news/tradicionalna-hrvatska-jela-dio-tre%C4%87i--zagorje-i-me%C4%91imurje> (preuzeto 20.08.2024.)
16. HR VRIJEME, *Klima Hrvatske*, dostupno na: <https://vrijeme-info.weebly.com/klima.html> (preuzeto 19.08.2024.)
17. Hrvatska enciklopedija (2021), *Hrvatska*, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/26390> (preuzeto 19.08.2024.)
18. Hrvatska enciklopedija (2021). *Slavonija*, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/slavonija> (preuzeto 20.08.2024.)
19. Hrvatska enciklopedija (2021)., *Dalmacija*, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/dalmacija> (preuzeto 15.08.2024.)
20. Hrvatska turistička zajednica, (2019). *Nautički turizam Hrvatske – nautički charter*, dostupno na: <https://www.htz.hr/sites/default/files/2021->

- [02/Nauticki%20turizam%20Hrvatske%20-%20nauticki%20charter%202018.pdf](#) (preuzeto 19.08.2024.)
21. Istra.hr, *Marine*, dostupno na: <https://www.istra.hr/hr/informacije/planiranje-putovanja/turisticki-uredi/marine> (preuzeto 19.08.2024.)
22. Istra.hr, *Pronađite duhovni mir u Istri*, dostupno na: <https://www.istra.hr/hr/dozivljaji/kultura/pronaite-duhovni-mir-u-istri> (preuzeto 19.08.2024.)
23. Istra.hr, *Top 5 atrakcija za ljubitelje kulture u Istri*, dostupno na: <https://www.istra.hr/hr/dozivljaji/kultura/top-5-atrakcija-za-ljubitelje-kulture-u-istri> (preuzeto 19.08.2024.)
24. Ivandić, N., Kunts, I. i sur. (2014). *Nacionalni program – akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma*, Institut za turizam, dostupno na: https://mint.gov.hr/UserDocImages/arhiva/150608_AP_%20Zdravstveni%20turizam.pdf (preuzeto 25.07.2024.)
25. Jutarnji List (2010), *Top 8 toplica sjeverne i središnje Hrvatske*, dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/top-8-toplica-sjeverne-i-sredisnje-hrvatske-2121864> (preuzeto 20.08.2024.)
26. Kvarner, *Vjerski turizam*, dostupno na: http://www.kvarner.hr/turizam/sto_raditi/Kulturna_bastina/Vjerski_turizam (preuzet 19.08.2024.)
27. Latinović, A. (2024). *Što je ekoturizam i je li on budućnost*, Zelena Hrvatska, dostupno na: <https://zelenahrvatska.hina.hr/eko-turizam/sto-je-ekoturizam-i-je-li-on-buducnost/> (preuzeto 14.08.2024.)
28. Live Cam Croatia, *Top 10 jela Dalmacije 2018 godine*, dostupno na: <https://www.livecamcroatia.com/7/blog/top-10-jela-dalmacije> (preuzeto 18.08.2024.)
29. Lotos Croatia, *Kuhinja sjeverne Hrvatske*, dostupno na <http://www.lotos-croatia.com/hr/hrvatska/2272/kuhinja-sjeverne-hrvatske/> (preuzeto 20.08.2024.)
30. Lukić, A., *Ruralni prostor – pristup definiranju*, Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, dostupno na <https://razvoj.gov.hr/UserDocImages//O%20ministarstvu/EU%20fondovi/Financijsko%20razdoblje%20EU%202014->

- [2020//PREZENTACIJA_Ruralni%20razvoj%20i%20pove%C4%87anje%20pro
duktivnosti%20i%20poljoprivredi%20\(EARP\).pdf](#) (preuzeto 12.06.2024.)
31. Lupilu (2021). *Ruralni turizam u Hrvatskoj – Najbolja mjesta po regijama*, dostupno na: <https://lupilu.hr/obiteljski-zivot/ruralni-turizam/> (preuzeto 20.08.2024.)
32. Magic Croatia, *Popis materijalne i nematerijalne baštine pod UNESCO-om u Hrvatskoj*, dostupno na: <https://magic-croatia.hr/popis-materijalne-i-nematerijalne-bastine-pod-unesco-om-u-hrvatskoj/> (preuzeto 18.08.2024.)
33. Medical Tourism, *Destination – Turkey*, dostupno na: <https://www.medicaltourism.com/destinations/turkey#> (preuzeto 21.05.2024.)
34. Ministarstvo zdravstva: *Zdravstveni turizam*, dostupno na: <https://zdravlje.gov.hr/zdravstveni-turizam-5532/5532> (preuzeto 21.07.2024.)
35. Nin, *Ljekovito blato*, dostupno na: <https://www.nin.hr/hr/prirodna-bastina/ljekovito-blato> (preuzeto 18.08.2024.)
36. Portal Privatni smještaj (2021). *Vjerski turizam u Hrvatskoj*, dostupno na: <https://portal.privatnismjestaj.hr/clanak/vjerski-turizam-u-hrvatskoj> (preuzeto 01.07.2024.)
37. Portal za kulturni turizam: *O kulturnom turizmu*, dostupno na: <https://www.kulturni-turizam.com/hrv/sadrzaj/okulturnomturizmu/> (preuzeto 28.07.2024.)
38. Privatni smještaj (2022). *Ljetne manifestacije u Slavoniji*, dostupno na: <https://portal.privatnismjestaj.hr/clanak/ljetne-manifestacije-u-slavoniji> (preuzeto 20.08.2024.)
39. Privatni smještaj (2022). *Zdravstveni turizam Kvarnera i Dalmacije*, dostupno na: <https://portal.privatnismjestaj.hr/clanak/zdravstveni-turizam-kvarnera-i-dalmacije> (18.08.2024.)
40. Putni kofer, *Za prste polizati: najbolja autohtona dalmatinska jela koja osvajaju na prvi pogled*, dostupno na: <https://putnikofer.hr/hrana-i-recepti/autohtona-dalmatinska-jela/> (preuzeto 18.08.2024.)
41. Risi, M. (2014). *Tourism can protect and promote religious harritage*, UNWTO, dostupn na: <https://www.unwto.org/archive/europe/press-release/2014-12-10/tourism-can-protect-and-promote-religious-heritage> (preuzeto 09.05.2024.)
42. Rural Koncept, *Seoski turizam Kvarnera i Kvarnerskog zaljeva*, dostupno na: <http://www.rural-koncept.hr/hr/destinacije/kvarner/> (preuzeto 19.08.2024.)

43. Stephano, R., *Top 10 Medical Tourism Destinations in the World*, Medical Tourism, dostupno na: <https://www.magazine.medicaltourism.com/article/top-10-medical-tourism-destinations-world> (preuzeto 09.05.2024.)
44. Travel Tourist, *Agroturizam Kvarner*, dostupno na: <https://travel-tourist.com/destination/agroturizam/kvarner#readmore> (preuzeto 19.08.2024.)
45. Unit 3: Characteristics of Events, Introduction to Event Management, People University, dostupno na: <https://egyankosh.ac.in/bitstream/123456789/69660/1/Unit-3.pdf> (preuzeto 15.08.2024.)
46. UNWTO, (2023). *UNWTO Names its Best Tourism Villages 2023*, dostupno na: <https://www.unwto.org/news/unwto-names-its-best-tourism-villages-2023> (preuzeto 21.05.2024.)
47. Vidak, I. i Sindik, J. (2020). *Pravci razvoja suvremenog turizma – pretpostavke za održivi turizam u hrvatskoj*, Spasimo Biševo, dostupno na: <https://spasimobisevo.org/pravci-razvoja-suvremenog-turizma-pretpostavke-za-odrzivi-turizam-u-hrvatskoj/> (Preuzeto 18.04.2024.)
48. Vina Croatia, *Vinogradarske regije i sortimenti*, dostupno na: <https://vinacroatia.hr/vinogradarske-regije-i-sortiment/dalmacija/> (preuzet 18.08.2024.)

Ostali izvori:

1. Zakon o pružanju usluga u turizmu, NN 130/17, 25/19, 98/19, 42/20, 70/21
2. Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske (1997). Zagreb.

Popis prikaza

Tablice

Tablica 1: Najznačajnija svjetska svetišta.....	8
Tablica 2: Najistaknutije destinacije ruralnog turizma prema UNWTO-u	12
Tablica 3: Najznačajnije gastronomske destinacije	13
Tablica 4: Kriterij definiranja ruralnog turizma u Europi	17
Tablica 5: Fundamentalni principi kulturnog turizma.....	26
Tablica 6: SWOT analiza Hrvatske kao turističke destinacije	62

Grafovi

Graf 1: Udjeli županija u ukupnim dolascima u nautičkom charteru	42
Graf 2: Udjeli županija u ukupnim noćenjima u nautičkom charteru	43

Slike

Slika 1: Razvrstavanje osnovnih oblika nautičkog turizma u Hrvatskoj.....	23
Slika 2: Klasifikacija sportskog turizma i turističkog sporta	32